

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

**GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE**

FÖR

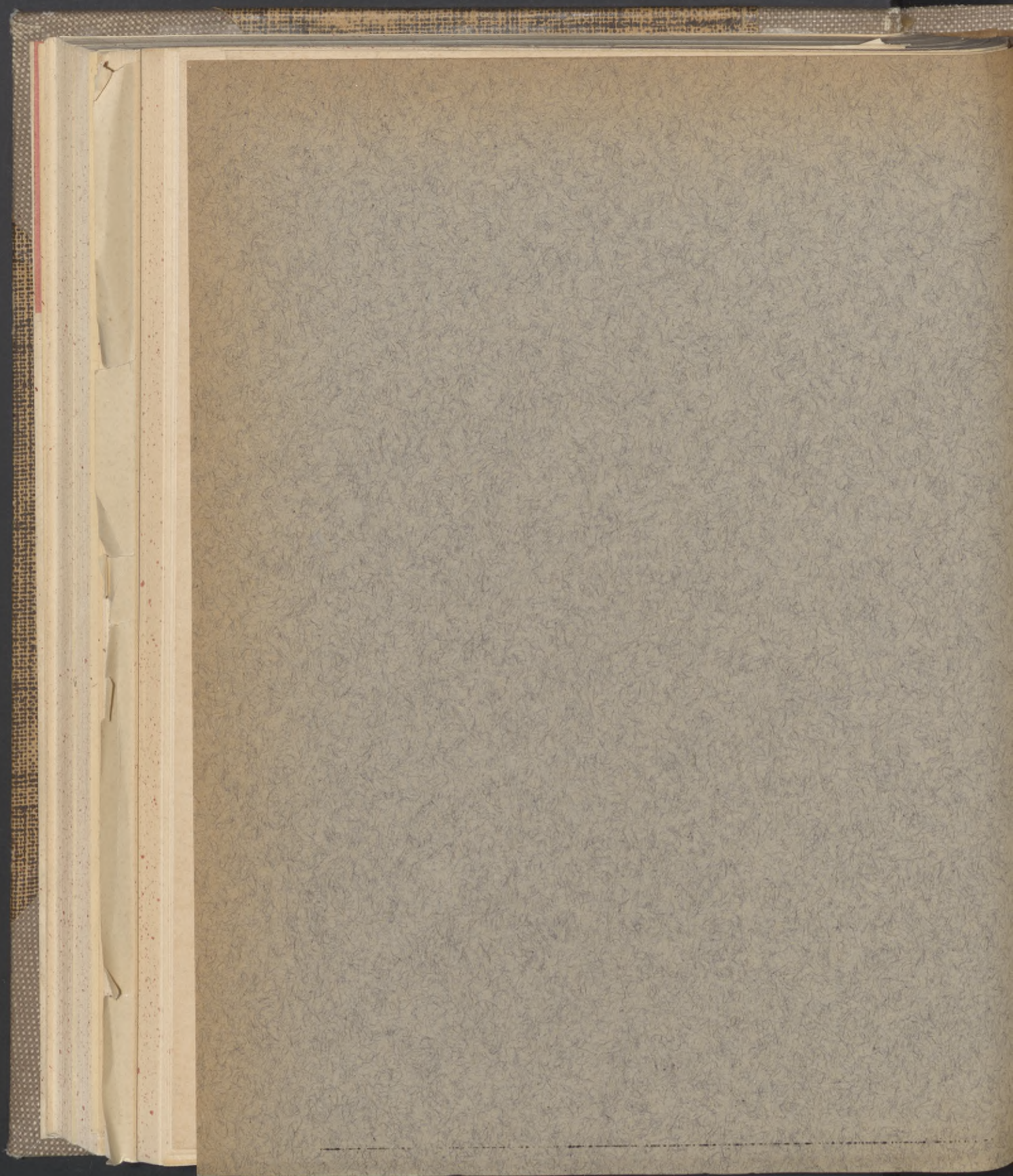
1910

UTARBETAD AV

KARL JOH. GEZELIUS
FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG 1911
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
(AVD. BONNIERS)

GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1910

CARL LAMBERG.

UTARBETAD AV

KARL JOH. GEZELIUS

FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG 1911
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
(AVD. BONNIERS)

GÖTEBORGS
HÄLSÖVÅRDSNÄMND
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1910

UTGITT AV

KARL JOH. GÖTTLIEB

TRYCKERI

STENSKA
BOKTRYCKERIET
ÅS

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inkomna inlagor	1
II. Hälsovårdsärenden	
a) Till Stadsfullmäktige i Göteborg.	2
b) Vattenledningsärenden	4
Såsom sin årsberättelse för år 1910 får Hälsovårdsnämnden åberopa det av Förste Stadsläkaren Karl Joh. Gezelius utarbetade samt av Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som, jämte tillhörande bilagor, härmed överlämnas.	10
Göteborg i Maj 1911.	10
c) Kemiska analyser	11
Stadsstyrelsen På Hälsovårdsnämndens vägnar:	27
d) Andra ärenden	32
III. Sjukvården	43
IV. Befolkning och dödlighet	51
V. Väderlek, gängbara sjukdomar och dödsorsaker	53

CARL LAMBERG.

B. Lindberg.

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för år 1910 för Hälsovårdsnämnden
åberopa det av Förste Stadsåklaren Karl Joh. Gesselius utarbetade
samt av Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som
lämte tillhörande bilagor, härmed överlämnas.

Göteborg i Maj 1911.

På Hälsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

B. Lindberg.

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar	sid. 1
II. Hälsovården:	
a) Stadsgrundens renhållning	» 5
b) Vattenledningen	» 6
c) Bostadsinspektionens årsberättelse	» 7
d) Vissa åtgärder till förekommande av smittosamma sjukdomars spridning	» 13
e) Ur andre stadsläkarens årsberättelse	» 15
f) Matvarukontrollen: resultatet från undersökningar, utförda 1 sept. — 31 sept. Stadsveterinärens årsberättelser	» 16
g) Kemiska analyser:	
1. Stadskemistens årsberättelse	» 27
h) Andra ärenden	» 42
III. Sjukvården	» 44
IV. Befolkning och dödlighet	» 51
V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	» 53
10. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1906—1910.	
11. Dödligheten inom Göteborg år 1910 för olika stadsdelar bland man- talskrivna befolkningen.	
12. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1910.	
13. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1910.	
14. Översikt av smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1901—1910.	
15. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1910, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.	
16. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1910, fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.	
17. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg kyrkoskrivna, inom och utom staden, årligen (oftas ålder och kön).	

Innehåll

I Hälsovårdsnämnden med tillhörande tjänstgörande personal och intjän-
 1 ningar sid 1
 Hälsovården:
 a) Stadsstyrelsens verksamhet 5
 b) Vattenledningen 8
 c) Postinspektörens verksamhet 7
 d) Vissa åtgärder till förebyggande av smittsamma sjukdomars
 13 spridning 13
 e) För andra stadsrådens verksamhet 10
 f) Matvaruskontrollen:
 16 Stadsstyrelsens verksamhet 16
 g) Kemiska analyser:
 27 Stadsstyrelsens verksamhet 27
 h) Andra ärenden 42
 III Spöksården 44
 IV Befolkning och bostäder 51
 V Vädret, vägfarande sjukdomar och hörsaker 53

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1910.
- » 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1910, samt stall, fähus och svinstia i varje stadsdel.
- » 3. Oskadliggjorda födoämnen år 1910.
- » 4. Bagerier, kött- och mjölklokaler vid slutet av år 1910.
- » 5. Besiktningar av från utrikes ort infört kött år 1910.
- » 6. Sammandrag av resultatet från undersökningar, utförda 1 sept.—31 Dec. 1910 på inom Göteborg försåld oskummad, icke »kontrollerad» mjölk.
- » 7. Översikt av födda i Göteborg år 1910, med fördelning på månader.
- » 8. Översikt av födda i Göteborg år 1910, med fördelning på församlingar.
- » 9. Befolkningens rörlighet i varje av Göteborgs stads församlingar år 1910.
- » 10. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1906—1910.
- » 11. Dödligheten inom Göteborg år 1910 för olika stadsdelar bland mantalsskrivna befolkningen.
- » 12. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1910.
- » 13. Sammandrag över de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1910.
- » 14. Översikt av smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1901—1910.
- » 15. Sammandrag över sjukligheten i Göteborg år 1910, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.
- » 16. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1910, fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.
- » 17. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg kyrkoskrivna, inom och utom staden, avlidna (efter ålder och kön).

Tab. 18. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg kyrkoskrivna, inom och utom staden avlidna; (fördelade efter sina huvudgrupper på månader och kvartal).

» 19. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på stadsdelar.

» 20. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrivna, som år 1910 avlidit utom staden.

» 21. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.

» 22. Dödsfall på 1,000 invånare i nedanstående sjukdomar årligen 1906—1910, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.

» 23. Jämförande översikt av antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1901—1910.

» 24. Hos Bostadsinspektionen anmälda osunda bostäder.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar.

Såsom *ledamöterna av Hälsovårdsnämnden* under år 1910 ha tjänstgjort fördelningsläkaren *Dr Carl Lamberg* ordf., arkitekt *Ernst Krüger* v. ordf., handlanden *Otto Platin* kassaförvaltare, *Förste stadsläkaren*, *Polismästaren*, stadsnotarien *Hans Hult* och kaptenen *Th. Glosemeijer*.

Nämnden har under året haft 14 sammanträden, och hava därvid behandlade ämnen registrerats i 606 §. Enligt diariet inkommo 558 skrivelser och enligt brevböckerna utgingo 162. Härtill kommer ett stort antal ansökningar och tillståndsbevis för idkande av handel med charkuterivaror och mjölk, vilka handlingar föras i särskilt register av stadsveterinären.

För utvidgning av Nämndens lokaler i gamla stadshuset anlogo Stadsfullmäktige den 10 februari ett belopp av Kr. 4,370,—, och blev arbetet med lokalernas iordningsställande genom Drätselkammarens försorg utfört under sommarens lopp.

Distriktsläkarne.

Förordnande såsom distriktsläkare har förnyats på 3 år från den 1 oktober 1910 för med. lic. Ernst Rydelius, Frans O. Åberg och Viktor Bruhn samt från den 1 januari 1911 för med. lic. Robert Hälén. Distriktsläkaren i andra distriktet med. lic. Gustaf Elander avled den 22 augusti, och transporterades läkaren i 9:de distriktet med. lic. Gustaf Carlström till tjänstgöring i detta distrikt, samt utsågs till hans efterträdare i 9:de distriktet med. lic. J. Hindmarsh för tiden intill den 1 oktober 1913.

Sundhetsinspektörsbefattningen.

Till innehavare av den nya befattningen antog Hälsovårdsnämnden på sammanträde den 2 februari förutvarande laboratorn vid Allmänna & Sahlgrenska

sjukhuset, Nämndens bakteriolog med. lic. Gösta Göthlin med tillträde av befattningen från den 1 april.

Till bostadsinspektriser ha under året antagits fröken Anna Wallerius och fru Anna Samuelsson.

Epidemisjukhuset.

Med. lic. John Arfwedson beviljades begärt avsked från den 1 mars från befattningen såsom biträdande läkare vid Epidemisjukhuset, och stod sedan befattningen vakant eller uppehölls med tillfälligt förordnande till den 1 oktober, då med. kand. Th. Cederberg förordnades att för en tid av två år vara biträdande läkare. Samtidigt beslöt Nämnden att till avlöningsförmånerna skulle läggas fri kost.

Under året har inom en del av den nybyggda dubbelpaviljongen den inlagda golvbeläggningen såsom oduglig måst avlägsnas, och annan golvbeläggning för ett pris av Kr. 1,392,— måst inläggas. För utsträckning av värmeledningen och för förenkling av varmvattenberedningen ha arbeten utförts till ett belopp av 3,200,— kronor. På grund av hemställen från översköterskan vid sjukhuset har Nämnden bestämt, att under tjänstledigheten för hälsans vårdande, som för översköterska och avdelningssköterskor får uppgå till 30 dagar samt för betjäning 8 dagar, kostpenningar skola utgå med 1 krona per dag.

Den paviljong inom sjukhuset, som från den 1 april 1909 uppläts för vård av lungotsotssjuka barn, måste i slutet av September 1910 utrymmas för att tagas i anspråk på grund av den ökade frekvensen av difteri.

Redogörelse för sjukvården och för sjukhusets ekonomiska förvaltning återfinnes under kap. sjukvården, till vilket hänvisas.

Hemmet för lungotsotssjuka.

På grund av K. K. den 4 juli 1910 angående driftkostnader vid tuberkulos-sjukvårdsanstalter ingick Hälsovårdsnämnden i september 1910 till Medicinalstyrelsen med anhållan om godkännande av Hemmet för lungotsotssjuka vid Stampgatan. Sedan Medicinalstyrelsen i skrivelse av den 2 December godkänt anstalten såsom provisorisk för 46 vårdplatser intill dess sjukhuset vid Källtorp kunde tagas i bruk, gjorde Stadsfullmäktige på framställning av Nämnden anhållan hos Kungl. Maj:t om statsbidrag med 50 öre per dag och patient till bestridande av kostnaderna för 46 vårdplatser vid det Göteborg stad tillhöriga Hemmet för lungotsotssjuka vid Stampgatan.

Ifråga om sjukhusets organisation ha inga förändringar under året vidtagits. För sjukvård och ekonomi redogöres under kap. sjukvården.

Lungstotssjukhuset vid Källtorp.

Sedan Stadsfullmäktige i sammanhang med beslut av den 16 december 1907 om uppförande av lungstotssjukhus vid Källtorp ingått till Kungl. Maj:t med anhållan om statsbidrag för anstaltens uppförande, och sedan genom Kungl. brev av den 21 maj sådant statsbidrag på vissa villkor beviljats, uppdrog Hälsovårdsnämnden på sammanträde den 6 juli åt en byggnadskomit  att uppföra sjukv rdsanstalten.

Den av Hälsovårdsnämnden den 8 september till Stadsfullmäktige framställda begäran, att efter Sahlgrenska sjukhusets avflyttning från konvalescenthemmet vid Sprängkullsgatan, få efter den 1 januari 1910 disponera denna fastighet f r tuberkelsjukas vård, avslogs av Stadsfullmäktige den 19 maj 1910.

Upptagningsanstalten f r akut sinnessjuka.

Genom beslut av den 28 april överlämnade Stadsfullmäktige revisionsberättelse över byggnadskomit ens förvaltning jämte komitéens räkenskaper, kontrakt och övriga handlingar med uppdrag åt Hälsovårdsnämnden att förvara dessa och iakttaga vad på staden såsom anstaltens ägare ankomme.

Poliklinikerna.

I gamla Sahlgrenska sjukhuset har under året åt stadens medellöse fortfarande meddelats kostnadsfri l karebehandling i kvinnosjukdomar, ögonsjukdomar,  ronsjukdomar och tandsjukdomar. Sjukgymnastik och massage har givits där kostnadsfritt under 8 månader av året.

På grund av avflyttning från staden uppsade professor G. Ahlström sin befattning såsom läkare vid stadens  gonpoliklinik, och förordnade Hälsovårdsnämnden med anledning härav med. d:r Albin Pihl att upprätthålla sagda befattning från den 1 januari 1911.

F r underlättande av poliklinisk behandling av patienter från Sahlgrenska sjukhusets specialavdelningar f r ögon- och  ronsjukdomar, få dessa, ehuru ej tillhörande medell sas klass enligt erbjudande från Hälsovårdsnämnden behandlas   N mdens polikliniker mot det att sjukhuset till poliklinikerna levererar n digt förbandsmaterial. F r folkskolornas kliniker för ögon-, öron- och tandsjukdomar har Hälsovårdsnämnden upplåtit lokaler på samma ställe.

Stadens poliklinik i f rsamlingshyddan i Masthuggsbergen har fortgått såsom föregående  r.

 ver den vid samtliga avdelningar av poliklinikerna utövade läkarevården meddelas rapport under kap. sjukvården.

Sjuktransportväsendet.

Under året hava 1,193 sjuktransporter verkstälts mot 1,165 under föregående år, och ha av dessa 536 gällt medellösa patienter och sålunda verkstälts utan ersättning, under det att för transport av 657 bemedlade patienter avgifter till ett sammanlagt belopp av Kr. 2,093: — erlagts. Utgifterna för transportväsendet ha uppgått till Kr. 2,510: 95 med följande huvudposter: reparation av en sjuktransportvagn Kr. 864: 10 samt ersättning för utfordring och dylikt av hästarne Kr. 919: 80.

Transportvagnarna ha varit upptagna under sammanlagt 1,248 timmar, föregående år 1,226 timmar, samt ha därunder gått 8,770 km.

Matvarukontrollen.

Stadsveterinären Christian Wadstein, som blivit antagen till direktör vid stadens offentliga slakthus, fick på begäran avsked från stadsveterinärbefattningen från den 1 februari, och utsågs till hans efterträdare stadsveterinären i Lund, Rudolf Ahlström. Då enligt gällande reglemente 35 tjänsteår erfordrades för att stadsveterinären skulle erhålla full pension, ingick Hälsovårdsnämnden till Stadsfullmäktige med anhållan att sagda tid måtte nedsättas till 25 år. Genom beslut av den 2 juni bestämde Stadsfullmäktige att för full pensions erhållande 30 tjänsteår voro nödiga. Angående matvarukontrollen hänvisas till stadsveterinärens längre fram intagna berättelse.

Vaccinationen.

Den kostnadsfria offentliga vaccinationen, som verkställes av trenne av Hälsovårdsnämnden avlönade läkare uteslutande med animal vaccin, har fortgått från medio av maj till medio av juli månader samt under september månad. Rapport över vaccinatörernas verksamhet lämnas i ett följande kapitel.

Fosterbarnvården.

Vid 1910 års ingång stodo 969 fosterbarn under 7 års ålder under tillsyn. Under året nyanmälades 381 barn och hava 301 avförts. Av dessa hava 42 uppnått 7 års ålder, 154 återtagits av föräldrar eller andra målsmän, 22 omhändertagits av fattigvården, 1 intagits å barnhem, 1 upptagits av enskild person till vård utan ersättning, 55 flyttat från staden samt 26 avlidit, av vilka 21 under 1 års ålder. Vid årets slut kvarstodo 1,049 barn. Från 12 hem ha fosterbarn måst avlägsnas och förbud för dessa hem utfärdas att vidare mottaga fosterbarn. 2 personer ha ådömts böter för uraktlåtenhet att anmäla fosterbarn och likaledes 2 personer för uraktlåtenhet att anmäla flyttning.

Hälsopolisen.

En summarisk redogörelse för hälsopolisens verksamhet återfinnes i tabell I. Ett större antal anmärkta felaktigheter hava efter anmaning av hälsopolisen, vilken anmaning i allmänhet göres skriftligen efter fastställt formulär, blivit avhjälpta utan att Hälsovårdsnämnden behövt ingripa.

Så ha t. ex. 203 felaktigheter, som anmärkts mot gårdar blivit avhjälpta. Avträden ha i 211 fall föranlett anmärkningar, 177 urinkurar varit bristfälliga, stall i 115 fall samt svin- och fåhus i resp. 47 och 13 fall behövt iordningställas. Bagerier ha givit anledning till anmärkning i 237 fall, charkuterier i 125 samt salubodar och upplag för andra födoämnen i sammanlagdt 866 fall. Spisningslokaler ha varit underkastade rättelse i 145 fall. Under förra hälften av året har en tillsyningsman samt under senare hälften två, varit uteslutande anställda som biträden åt stadsveterinären och ingå de anmärkningar, som av dessa gjorts mot till matvarukontrollen hörande förhållanden icke i ovannämnda siffror utan anföras längre fram i stadsveterinärens berättelse.

Minderårige i fabriker och hantverk.

Tillsynen över dessa fullgöres i enlighet med lagen av den 10 oktober 1900 och Kungl. Förordningen av den 18 november 1881. Den Nämnden äliggande granskningen av registerböckerna över vid fabrik anställda minderårige har utförts av därtill särskilt av Nämnden förordnade tillsyningsmän, olika för stadens olika distrikt.

II. Hälsovården.

a) Stadsgrundens renhållning.

Stadens *renhållningsstyrelse* ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 2,720 fastigheter, vilka erlagt en renhållningsavgift av Kr. 252,958:70. Under året såldes gödningsämnen för ett nettobelopp av Kr. 77,447:12. Under föregående fem år har Styrelsens verksamhet omfattat följande antal egendomar: år 1905 3,040, år 1906 3,107, år 1907 3,163, år 1908 3,015 samt år 1909 2,930. Renhållningsanordningarna inom olika stadsdelar framgå av tabell II, som visar att antalet egendomar, där renhållningsstyrelsen ej ombesörjer ren-

hållningen uppgår till 1,853 mot 1,608 under år 1909, 1,417 under år 1908 samt 1,292 under år 1907.

Inom 3,665 egendomar uppsamlas latrinen i kistor, av vilka 3,587 voro flyttbara samt ställda på cementplan, inom 870 i spänner samt inom 70 i grop, dessa senare alla inom Lundby utanför stadens planlagda område.

Såsom tillblandningsämnen till latrinen användes kalk inom 857, torvmull inom 3,386 samt aska inom 110, utan blandning behandlas latrinen inom 225 egendomar, av vilka 201 inom Lundby, 15 inom Gamlestaden och 9 inom Majorna, alla liggande utanför det egentliga stadsområdet. Urinkurar på gårdar förefunnos till antal av 3,288 och underjordiskt avlopp från 3,861 gårdar. Uppsamling av sopor och avskräde skedde inom 3,961 egendomar i täta baljor på cementplan, av vilka 3,284 voro försedda med underjordiskt avlopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 306 egendomar i ej flyttbara kärl, inom 10 i latrinkistorna, inom 18 i vagn samt blott i köken inom 22.

Utav 453 stall, 184 fähus och 177 svinhus hade sammanlagt 285 underjordiskt avlopp.

Renhållningsanordningarna hava av hälsopolisen övertäckats genom 42,079 besök i gårdarna. Vattenklosetter voro vid årets slut införda i 60 fastigheter.

Kloakledningarna hava under året utvidgats med 884 meter allmänna rörledningar samt 44 gatubrunnar.

Vid 1910 års slut funnos av staden utförda:

allmänna ledningar	118,417 meter
sidoleddningar	61,994 »
gatubrunnar	4,140 stycken
nedstigningsbrunnar	711 »
ventilationsbrunnar	1,265 »
spolningsluckor	142 »
avstängningsluckor	8 »

b) **Vattenledningen.** (Kapten Glosemeijer).

Antalet serviser, som vid årets början utgjorde 3,873 har under året ökat med 144.

Rörnätets längd har ökat med 9,185 meter och utgjorde vid årets slut 171,635 meter.

Vid *Delsjön* har filtreringen fortgått dygnet om under hela året med en filterhastighet av i medeltal 3,17 meter i dygnet och ett maximum av 4,88 m., vid tillfällena, då ett filter för rensning varit satt ur verksamhet.

De *täckta filterna vid Alelyckan*, älvvatten, hava likaledes varit i verksamhet hela året. Antalet bakteriekolonier per cm³ vatten har utgjort i det ofiltrerade vattnet medium 852 och maximum 4,013, under det att i det efter fil-

treringen använda vattnet medeltalet varit 41 samt antalet per cm^3 i 20 fall överskridit 100, maximum 165.

Filterhastigheten har varit i medeltal 0,79 meter pr dygn.

Naturfilterna vid Lerjeholm. Till pumpbrunnen har under hela året lämnats vatten dels från den större grundvattenbrunnen, dels från 18 st. av de 20 äldre rörbrunnarne.

Av grundvatten har under året använts sammanlagt 1,564,419 m^3 .

Av i luftningsbassängen tagna 277 prov hava 183 visat sig fria från bakterier, 93 hava visat 1—5 bakteriekolonier per cm^3 vatten och 1 prov 6 kolonier.

Vid Delsjön, utgjorde årets nederbörd 904 mm. motsvarande en vattenmängd af 8,263 millioner m^3 , då sjöns nederbördsområde beräknas till 914 har. Vid årets slut var Delsjöns vattenstånd + 77,20 mot + 77,53 eller 0,33 m. lägre än vid 1910 års slut, således har under året åtgått 0,584 millioner m^3 , av det i sjön magasinerade vattnet eller summa 8,847 millioner m^3 . Av hela denna vattentillgång har i staden konsumerats c:a 44 %, avtappats genom flodluckan ej mindre än c:a 19 %, samt förlorats genom avdunstning och infiltrering c:a 37 %.

Den totala *vattenförbrukningen* har under året uppgått till 6,193 millioner m^3 , av vilken mängd 62 % utgjorde Delsjövatten, 25 % grundvatten och 13 % älvvatten. Medelförbrukningen per konsument och dygn har uppgått till 108 liter, som approximativt kunna fördelas på hushållet 72 liter, för industriella ändamål 28 liter samt för allmänna ändamål 8 liter. Årets kostnader för drift och underhåll hava i runt tal utgjort 233,500 kronor eller 3,77 öre per m^3 , förbrukat vatten.

Med anläggnings-, ränte- och amorteringskostnader uppgår kostnaden pr m^3 , vatten till 8,42 öre.

c) **Bostadsinspektionens årsberättelse för tiden $\frac{1}{5}$ — $\frac{31}{12}$ 1910.** (*Sundhetsinspektören Dr. G. Göthlin*).

Sedan Stadsfullmäktige i nov. 1909 beslutat inrättande av en sundhetsinspektörsbefattning, antogs av Hälsovårdsnämnden i febr. 1910 innehavare av densamma med tillträde den 1. maj. Den 1. juni tillträdde tvänne ävenledes av Stadsfullmäktige beslutade bostadsinspektörsbefattningar. Enär de organisatoriska förarbetena togo bostadsinspektionens första tid i anspråk, kan man räkna dess egentliga verksamhet från den 1. juli, sålunda berörande endast senare hälften av år 1910.

I enlighet med redan gällande eller i samband med Bostadsinspektionens inrättande särskilt utfärdade förordningar och instruktioner har dess arbete fördelat sig på tränne huvudriktningar:

1. Slutbesiktning av ny- eller ombyggnader.
2. Besiktning av och utredning ang. anmälda osunda bostäder.
3. Speciella bostadsundersökningar.

1. *Slutbesiktning av ny- eller ombyggnader.* Enligt Hälsovårdsnämndens beslut har sundhetsinspektören, tillsammans med stadsarkitekten, deltagit i dessa slutbesiktningar. Följande viktigare anmärkningar ha kunnat framställas:

Bristande ventilation av kök	408
» » » bostadsrum	123
» » » klosettrum	15
» » » badrum	10
» » » skafferi	10
Otätthet kring slaskrör	61
Bristande utsugning från gaskamin	1
Frånvaro av avloppsbacken under vattenkran	1
Utrymmen troligen avsedda till olagliga bostäder ...	2
Mörka rum eller kök	7
Frånvaro av skafferi	8
Bristfälligt gårdsavträde	1
Bristande anordning för matförvaring i restaurant ...	1
Fukt (delvis observerad vid efterbesiktningen)	26
Summa	674

Genom upprepade efterbesiktningar har Bostadsinspektionen sökt ernå rättelse i största möjliga utsträckning. Tyvärr äro felen ej sällan av sådan beskaffenhet, att de visserligen jämförelsevis lätt kunna rättas *under* själva byggtiden, men endast med svårighet och med avsevärt större kostnad, *sedan* ställningar borttagits och byggnadsverksamheten nedlagts. Bristen på klara bestämmelser och hygieniskt förutseende uti tillämpliga förordningar är ock kännbar. Som i någon mån gynnsam omständighet måste betraktas, att sundhetsinspektören från och med ingången av år 1911 blivit permanent inkallad suppleant uti Byggnadsnämnden.

2. *Besiktning av anmälda osunda bostäder.* Anmälda lägenheter ha besiktigats och behandlats till ett antal av 290 st. En sammanfattning av dessa anmälningar återfinnes i tabell 24.

Uti 123 fall (42,4 %) har hyresgästen gjort anmälan, i 7 fall (2,4 %) husägaren, i övriga 160 (55,2 %) har anmälan kommit från (eller genom) utomstående ss. anhöriga, välgörande sällskap, barnavårdsnämnden, desinfektörerna m. fl. Även enstaka anonyma anmälningar ha med försiktighet behandlats.

Ärendena ha kunnat slutföras till ett antal av 220 (76 %), under det att 11 (3,7 %) överlämnats till annan myndighet. Övriga ärenden ha måst kvarstå till följande arbetsår. Dessa ej slutförda utgöras dock till i det närmaste 50 % av anmälda mörkrum, vilka i strid mot byggnadsordningen tagits i bruk

som bostadsrum. Tyvärr kan som regel rättelse vinnas endast genom att förbjuda deras användande till bostad och då antalet är jämförelsevis stort, måste man med rätt stor försiktighet tillgripa denna utväg. Uti 163 fall (56,2 %) har Bostadsinspektionen lyckats vinna full rättelse uti de växlande missförhållanden, varöver man klagat; uti 51 fall (17,6 %) endast delvis, dock så att hjälpliga förhållanden inträtt. I 53 fall (18,3 %) har ingen som helst rättelse kunnat åvägabringas. Där Bostadsinspektionen med gynnsamt resultat beivrat anmäld olägenhet, har husägaren i 161 fall ($\frac{3}{4}$ -delar av ärendena) utfört önskad eller behöfvlig rättelse, i 53 ($\frac{1}{4}$ -del av fallen) hyresgästen.

I tabellbilagan återfinnes varje anmäld bostad under rubrik, som motsvarar den av Bostadsinspektionen konstaterade *huvud*-olägenheten, således endast *en gång*. Ofta ha dock lägenheterna visat flere brister, vilka ev. alla avhjälpes. Sålunda voro bostäderna uti 93 fall behäftade med 2 viktigare olägenheter, uti 9 med 3, i 2 med 4 och uti 1 med 5 sådana. I 27 fall har den anmärkta felaktigheten avhjälpes genom frivillig eller av Hälsovårdsnämnden påyrkad utrymning av rummet eller bostaden.

Där nödig rättelse ej kunnat vinnas genom Bostadsinspektionens anmningar eller där man ansett lämpligt få ett laga förbud, har Hälsovårdsnämnden ingripit, vilket under året skett i 13 fall: högggradig bofällighet 4, mörkrum 1, källarbostad 3, bostad över stall 2, rökoilägenhet från brygghus-skorsten 1, överbefolkning (inneboende) 2 fall.

Om man tager i betraktande de stora svårigheter, som möta Bostadsinspektionen uti bristande lagstiftning rörande bostaden och fordringarne på densamma, på grund varav flertalet beivrade missförhållanden kunnat undanrödjans endast på övertygelsens och den moraliska påtryckningens väg, måste man som gott beteckna resultatet av det första halva verksamhetsåret.

3. *Systematiska bostadsundersökningar.* Då Bostadsinspektionen redan tidigt erfor dels att källarlägenheterna voro rätt talrika, dels att stadens egna fastigheter ofta voro jämförelsevis dåliga, beslöt den att, i mån av krafter och tid, genom en mera systematisk undersökning söka skaffa bättre kännedom om dessa nämnda olägenheter. Densamma är ej avslutad, men torde det redan nu samlade materialet erbjuda rätt stort intresse.

A. *Källarlägenheter.* Staden har indelats i tvänne ungefär likstora bostadsdistrikt. Genom att gata för gata genomsöka det ena, omfattande i huvudsak Nord- och Syd-staden, Stampen, Redbergslid, 13.—15. Rotarne, Landala, ävensom Lundby (som dock i detta fall uteslutits) har Bostadsinspektionen anträffat 89 källarlägenheter, innehållande 144 mer eller mindre under jorden belägna rum. Nämnda siffra torde dock något understiga det verkliga antalet.

Golvets läge under angränsande mark framgår av följande tablå:

Djup under marken i mtr	Antal rum	Uti %
0,1—0,19	8	5,5
0,2—0,39	14	9,7
0,4—0,59	9	6,2
0,6—0,79	32	22,2
0,8—0,99	32	22,2
1,0—1,19	33	22,9
1,2—1,39	13	9,0
1,4—1,59	3	2,0

En tabellarisk översikt över undersökningsprotokollen ter sig för övrigt som följer.

	Bostadens skötsel		Bostadens allm. karaktär		Dager		Ventil-möjlighet		Finnes		Finnes ej	
	antal läg.h.	o/o	antal läg.h.	o/o	antal rum	o/o	antal rum	o/o	antal	o/o	antal	o/o
Mycket god.....	3	3,4	2	2,2	5	3,5	8	5,6	—	—	—	—
God.....	35	39,3	31	34,8	27	18,7	92	63,9	—	—	—	—
Mindre god.....	20	22,5	23	25,8	31	21,6	14	9,7	—	—	—	—
Dålig.....	16	18	22	24,8	66	45,8	26	18	—	—	—	—
Usel.....	15	16,9	11	12,4	15	10,4	4	2,8	—	—	—	—
Fukt.....	—	—	—	—	—	—	—	—	44	49,5	45	50,5
Kyla, drag.....	—	—	—	—	—	—	—	—	55	61,8	34	38,2
Användbart brygghus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	69	77,5	20	22,5
Skafferi.....	—	—	—	—	—	—	—	—	41	46,1	48	53,9
Garderob.....	—	—	—	—	—	—	—	—	63	70,8	26	29,2
I rum el. kök inledd vattenledning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	35	39,3	54	60,7
Ohyra (råttor).....	—	—	—	—	—	—	—	—	31	34,8	58	65,2
Tillräcklig luftkub.....	—	—	—	—	—	—	—	—	57	64,1	32	35,9
Fönsteryta : golvyta minst $\frac{1}{12}$...	—	—	—	—	—	—	—	—	61	42,3	83	57,7
Antal ytter- och kallväggar.....	1	—	—	—	—	—	—	—	17	11,8	—	—
	2	—	—	—	—	—	—	—	64	44,4	—	—
	3	—	—	—	—	—	—	—	59	41	—	—
	4	—	—	—	—	—	—	—	4	2,7	—	—
Boende.....	vuxna	—	—	—	—	—	—	—	197	80	—	—
	barn	—	—	—	—	—	—	—	49	20	—	—

En kort sammanfattning av undersökningsmaterialet ger sålunda rätt intressanta upplysningar. Källarlägenheter äro i de genomsökta stadsdelarne påfallande talrika (*om* man hade rätt att generalisera resultatet för *hela* staden, skulle inom dess hank och stör finnas c:a 200—225 källarlägenheter, d. v. s. 0,8—0,9 % av stadens c:a 25,000 smålägenheter skulle ligga mer eller mindre under jorden). De kunna i 63 % betecknas som undermåliga; 37,2 % av dessa sistnämnda äro fullt utdömningsbara. Över $\frac{1}{3}$ av rummen ligga 1 meter och mera under marken, vilket är rätt anmärkningsvärt, då ju flere av källarbostadens större olägenheter stå i en viss relation just till storleken av den rumsyta, som ligger i kontakt med jorden. Fukt förekommer uti hälften av rummen, mer än $\frac{2}{3}$ -delar betecknas av hyresgästerna som kalla och dragiga (kallrum, d. v. s. eldstad saknande, äro 9 = 6,2 %; »dålig», »usel» värme-källa hava 15 = 10,8 %; summa 17 %). Skafferi saknas i över hälften av lägenheterna. Om fullvuxen person anses behöva 15 kbm., barn hälften så mycket luft i boningsrum (= minimalfordran), kunna c:a 36 % av lägenheterna betecknas som överbefolkade. Förhållandet 1:12 anses ange minimalfordran på fönsterytans storlek jämförd med golvytans. Med denna siffra till utgångspunkt måste 57,7 % av källarrummen anses hava otillräcklig dager. Tages åter himmelens större eller mindre synlighet till utgångspunkt för bedömandet av dagern, kunna 77,8 % av rummen betraktas som otillräckligt och 56,2 % som absolut oförsvarligt illa belysta. Ej mindre än 43,7 % av rummen hava 3 eller 4 ytter- och kallväggar, ett förhållande som ju självfallet i hög grad bör inverka på bostadens sundhet och värmeekonomi. 20 % av de beboende utgöras av barn: en allt för hög siffra, då ju undersökningen i övrigt bekräftar det kända sakförhållandet, att källarbostäder i flertalet fall äro ur hygienisk synpunkt förkastliga. Tilläggas bör, att den uppgivna hyressumman visar ett medelvärde pr rum och månad av Kr. 7,28.

B. *Stadens bostadshus.* Då en fullständig undersökning av stadens alla fastigheter måste kräva rätt lång tid och mycket arbete, har Bostadsinspektionen, för att så snart som möjligt få en något så när representativ bild av dem, plockat ut ett antal efter adresskalendern. Härigenom ha representanter för såväl de bästa som de allra uslaste kommit till undersökning och återfinnas *alla* de undersökta i nedanstående översiktstabell. Sammanlagt hava 480 lägenheter med 978 rum hittills undersökts från Majorna, Masthugget, Haga, Otterhällan, Stampen och Redbergslid.

	Bostadens skötsel		Bostadens allm. karaktär		Dager		Finnes		Finnes ej	
	antal läg.h.	o/o	antal läg.h.	o/o	antal rum	o/o	antal	o/o	antal	o/o
Mycket god	41	8,5	16	3,3	569	58,2	—	—	—	—
God	143	29,8	132	27,5	186	19	—	—	—	—
Mindre god	199	41,5	222	46,2	117	12	—	—	—	—
Dålig	80	16,7	92	19,2	84	8,6	—	—	—	—
Usel	17	3,5	18	3,8	22	2,2	—	—	—	—
Fukt	—	—	—	—	—	—	146	30,4	334	69,6
Kyla, drag	—	—	—	—	—	—	301	62,7	179	37,3
Användbart brygghus	—	—	—	—	—	—	136	29,5	325	70,5
Skafferi	—	—	—	—	—	—	181	37,8	299	62,2
Vattenledning i rum el. kök	—	—	—	—	—	—	59	12,3	421	87,7
Ohyra (råttor)	—	—	—	—	—	—	301	62,7	179	37,3
Tillräcklig luftkub	—	—	—	—	—	—	236	49,2	244	50,8
Fönsteryta : golvyta minst $\frac{1}{12}$	—	—	—	—	—	—	662	67,7	316	32,2

Uppgifven hyressumma ger ett medelvärde pr rum och månad av Kr. 5: 45. Om medeltalet uträknas för lägenheter med olika antal rum, erhålles:

Medeltal pr rum och månad för 1-rumslägenhet	Kr. 6: 90
» » » » » » 2- »	» 5: 15
» » » » » » 3- »	» 5: 47
» » » » » » 4- »	» 5: 14
» » » » » » 5- »	» 4: 86
» » » » » » 6- »	» 4: 37

Alltså äro 69,2 % av lägenheterna att anse som undermåliga; 23 % äro direkt utdömbara. I 30,4 % träffas fukt; i 62,7 % uppges bostäderna vara kalla och dragiga. Då brygghus saknas eller är oanvändbart, måste tvätt ske uti lägenheten eller annorstädes i 70,5 %. Skafferi, som ju måste anses vara nödvändig förutsättning för matens behöriga förvaring (matkällare finnes i de allra flesta fall ej) saknas uti inemot $\frac{2}{3}$ -delar av lägenheterna. Vatten finnes inlett i kök eller rum endast uti 12,3 %. Ohyra, (råttor) en nästan obligat följeslagare till dåliga bostäder, snusk, trångboddhet m. m., förekommer i 62,7 % av bostäderna. Lägenheterna äro till halva sitt antal överbefolkade, om man utgår från den vid källarlägenheterna omnämnda minimiluftkuben. Nära $\frac{1}{3}$ -del har

otillräcklig fönsteryta. Dagen betecknas i c:a 23 % som otillräcklig, i nära 11 % som dålig eller usel. Att dessa stadens fastigheter ej bebos av den mest skötsamma delen av befolkningen, framgår därav, att 61,7 % av lägenheterna kunna anses mer eller mindre vanskötta.

Som preliminärt generellt uttalande ang. stadens fastigheter torde kunna gälla, att de synas befinna sig i ett skick, som i många avseenden och i rätt stor utsträckning tarvar rättelse.

Stadsfullmäktiges bostadsundersökning.

På framställning av Komitén för Göteborgs stads kommunalstatistik beslöt Stadsfullmäktige hösten 1910 att i samband med den 1911 återkommande bostadsräkningen även anordna en bostads- och samhällsundersökning i huvudsaklig överensstämmelse med den som kort förut slutförts i Uppsala. Och anmodades docenten i statistik vid Uppsala Universitet, Dr K. A. Edin att statistiskt bearbeta det insamlade materialet. Resultatet publiceras i sinom tid uti Göteborgs statistiska årsbok.

Tuberkulosbyråns verksamhet. Densamma är enligt Stadsfullmäktiges beslut sammankopplad med Bostadsinspektionen. Då den för sin verksamhet krävde ett väl övertänkt samarbete med andra funktionärer i staden, exempelvis stadsdistriktsläkarne, ävensom åtskilliga förberedande organisatoriska dispositioner, såsom registrering, utrustningspersedlar etc., medhunnos huvudsakligen just dessa förberedande arbeten. Redogörelse för de familjer och hem, som under året kommit under tuberkulosbyråns kontroll, lämnas i samband med nästa års rapport.

d) **Vissa åtgärder till förekommande av smittosamma sjukdomars spridning.**

I tab. 12 redogöres för de under året anmälda fall av *smittosamma sjukdomar* om vilkas förekomst varje praktiserande läkare är skyldig underrätta Hälsovårdsnämnden.

Hälsovårdsnämndens bakteriologiska laboratorium (Doktor Forselius.) Antalet bakteriologiska undersökningar under året 2,607. Av dessa voro 2,188 prov på difteri, 187 tuberkelbacillundersökningar av vilka 138 i sputa, 47 i urin samt 2 i var. Vidals prov har gjorts i 44 fall samt tyfusodlingar ur faeces,

urin eller blod i 22 fall samt ur vatten i 2. 15 gonococcundersökningar samt Wassermans reaktion (enligt Thomsens kvantitativa modifikation) i 107. Dessutom ha 42 andra bakteriologiska undersökningar verkställts.

Desinfektion utav bostäder. Sedan anmälan om fall av smittosam sjukdom inkommit, göres av Nämndens desinfektörer besök i den sjukes bostad, varvid för varje fall lämpade desinfektionsåtgärder vidtagas, och lägges därvid särskilt vikt vid att av den sjuke använt linne och sängutrustning samt golvmattor med största omsorg smittrenas samt att lägenheten grundligt rengöres. På samma gång upptagas noggranna notiser enligt formulär avsedda att underlätta spårandet av sjukdomsfallets uppkomstsätt. Från förste stadsläkaren meddelas sedan till skolor och hem, huru länge det förbud för skolpliktige samboende att besöka skolan, vilket förbud av den behandlande läkaren genast meddelats tills vidare, skall äga giltighet.

I lägenhet, som varit bebodd av lungotspatient, har efter den sjukes frånfälle, förflyttning till sjukhus eller annat ombyte av bostad, formalindesinfektion enligt Breslaumetoden verkställts i 593 fall.

Sammanlagda antalet desinfektioner verkställda enligt den ena eller andra metoden uppgår till 1,918, varvid 2,653 rum blivt underkastade rengöring.

Smittrening av offentligen till salu genom auktionskammaren utbjudna *begagnade kläder* har verkställts i 127 fall.

Kostnadsfri *vaccination* med animal vaccin har verkställts av Nämndens vaccinatörer å 1,381 barn.

Vaccinationerna hava utförts under tiden 15 maj—15 juli samt under september månad.

Fördelningen på församlingar och vaccinatörer framgår av följande tabell:

	Domkyrko förs.	Vasa förs.	Kristine förs.	Haga förs.	Annedals förs.	Oskar Fredriks förs.	Masthuggels förs.	Carl Johans förs.	Gamlestadens förs.	Lundby förs.	Garnisonsförs.	Katolska förs.	Mosaiska förs.	Främmande förs.
D:r Esping	—	—	—	—	—	—	—	—	—	219	—	—	—	—
D:r Hindmarsh	46	138	55	38	54	3	—	—	144	—	—	—	—	—
D:r Livijn.....	3	7	1	22	32	205	185	226	1	—	—	—	—	2

Av meddelande från depåföreståndaren, länets förste provinsialläkare, som handhar vaccinationen även för Göteborgs stad, framgår att inom staden under året sammanlagt 2,211 vaccinationer verkställts, sålunda i 830 fall av andra vaccinatörer än dem, som på Hälsovårdsnämndens bekostnad tillhandagå allmänheten.

e) *Ur andre stadsläkarens årsberättelse.* Göteborgs Rådhusrätt har i skrivelser av den 5 mars och den 26 april 1910 av Andre stadsläkaren infortrat utlåtanden angående personers sinnesbeskaffenhet. Den första skrivelsen avsåg en för stöld anklagad gosse, ej fullt 16 år gammal, och avgavs utlåtande härom den 11 april. Det andra fallet gällde en 60-årig man, som ideligen anhängiggjorde processer vid Göteborgs Rådhusrätt, och avgavs utlåtande om denne person den 27 maj.

Av Polismyndigheterna härstädes hava under året i ett betydande antal fall infortrats utlåtande om och begärts undersökning av personers hälsotillstånd. I allmänhet hava härvid besök måst göras å vederbörande polisstationer, mest å detektivavdelningen och 1:sta distriktets polisstation samt och ehuru i mindre utsträckning å 2:dra och 3:dje distriktets polisstation. I de fall där så kunnat ske, hava de sjuke förts till min bostad i och för undersökning. På förordnande av härvarande Poliskammare hava under 1910 ett antal av 16 rättsmedicinska besiktningar och liköppningar blivit verkställda. Enligt avgivna utlåtanden hava dessa fall varit följande:

Av 8 foster har ett varit ofullgånget i 6¹/₂ månad; ett icke fullgånget men livligt, dött av kvävning; 3 fullgångna icke visande tecken till att vara med liv framfödda; 2 fullgångna med liv framfödda döda av kvävning och ett fullgånget avlidet genom att det omedelbart kommit i vatten. Ett 13 dagar gammalt barn var avsiktligt kvävt av sin moder. En man var avliden genom intagande av cyankalium och två genom inandning av koloxid, den ene genom lysgas och den andre genom kolos. En kvinna var död av lunginflammation i förening med bristande vård. I tre fall företogs obduktion i och för likens förbränning. För utfärdande av dödsbevis vid dödsfall av sjukdom, under vilken läkaretillsyn ej åtnjutits, eller utlåtande vid dödsfall genom olycksfall eller självmord, då Poliskammaren ej ansett nödigt, att protokoll uppsatts, hava 68 obduktioner verkställts.

Antalet besiktningar å lösaktiga kvinnor har fortfarande minskats av enligt min åsikt samma skäl, som angavs i fjolårets årsberättelse. Den vid besiktningsskyddningen anställda personalens arbete har under gångna året betydligt försvårats, då de söka fullgöra, vad enligt gällande föreskrifter dem åligger. De besiktningsskyldiga kvinnorna hava nämligen, säkerligen på grund av vad genom tidningarne kunnat meddelats om antagliga resultatet av Reglementeringskomiténs arbeten, fått den uppfattningen, att varje kontroll eller uppsikt över dem inom kort komme att bortfalla, och tydligt är, det tillämpandet av de givna bestämmelserna under sådana förhållanden mött betydande svårigheter.

Enligt uppgift av föreståndaren för härvarande besiktningsskyddningsbyrå hava besiktningarnes antal uppgått till..... 5,163
antalet besiktigade kvinnor 201
av vilka remitterats en gång 63

samt två eller flera gånger	33
Antalet remisser har utgjort	139

Sjukdomstablå från besiktningsbyrån:

1910	Dröppel	Sjanker	Syfilis	Bulnad å köns- organen Bubo. Bartholin.	Sår av obestämd natur	Hudsjuk- dom	Summa
Januari	5	—	4	1	1	—	11
Februari	7	—	1	—	—	—	8
Mars	6	—	3	—	—	—	9
April	7	1	1	—	—	1	10
Maj	14	—	—	—	—	1	15
Juni	6	—	5	2	—	1	14
Juli	8	1	4	—	—	—	13
Augusti	6	—	2	—	—	—	8
September	7	2	1	—	—	—	10
Oktober	12	1	1	—	1	1	16
November	5	2	4	1	1	—	13
December	7	2	—	2	—	1	12
Summa	90	9	26	6	3	5	139

Andre stadsläkarens diariebok upptager de inkomna skrivelsernas antal till 86 och konceptboken att de utgående varit 102

f) **Matvarukontrollen** (stadsveterinär R. Ahlström).

Enligt inkomna summariska uppgifter ha av hälsopolisen under året gjorts 58,774 (år 1909 58,513) besök i de lokaler och på de platser, där matvaror försäljas och för försäljning förvaras eller bearbetas. Därvid ha, förutom en del organ, konserver m. m., som ej vägts, 852 kg. födoämnen befunnits vara till människoföda odugliga och genom hälsopolisens försorg oskadliggjorts. (Tab. 3).

Som den nya matvarustadgans bestämmelser angående lokalernas inredning och beskaffenhet trädde i kraft först 1 år efter det stadgan — den 1 april 1909 — i öfriga punkter börjat tillämpas, blevo under årets första kvartal samtliga anmälda men ej förut godkända kött- och mjölklokaler, som funnos vid årsskiftet, av mig avsynade och i de fall, då ansökningarne tillstyrkts, godkända av Nämnden. Dessa jämte under året nyinredda och efter besiktning godkända matvarulokaler voro: 57 charkuteriverkstäder, 268 köttbutiker och 339 mjölkbutiker. Förutom nämnda besiktningar har varje förut godkänd lokal, som under året övergått till ny innehavare, åter avsynats och då lägenheten i ett eller

annat avseende ej längre motsvarat gällande fordringar, dess förnyade godkännande underställts Nämndens prövning.

Med biträde av en av tillsyningsmännen har jag en till flere gånger inspekterat såväl ovannämnda lokaler som samtliga bagerier, fiskaffärer och speceriaffärer i avsikt att utröna dels lokalernas hygieniska beskaffenhet dels huruvida den däri bedrivna verksamheten utövades i överensstämmelse med matvarustadgans krav.

Vad speceriaffärerna beträffar, voro åtskilliga av dessa, särskilt s. k. hushållsaffärer inrymda i mörka och alltför trånga lokaler, som dessutom i flere fall voro belägna i mer eller mindre osunda källare. I dessa såväl som i en alltför stor del av övriga specerilokaler var kravet på god ventilationsanordning illa tillgodosett. De flesta större såväl som en del av de mindre butikerna voro visserligen försedda med en eller i enstaka fall två ventiler, men de innanför butikerna belägna rummen, lagerrummen eller magasinerna, där födoämnen i större eller mindre mängd ständigt förvarades, saknade nära nog överallt lämplig anordning för luftväxling. Under senare delen av året har visserligen här och var denna olägenhet efter påpekandet därav avhjälpts, men fortfarande måste man tyvärr i detta som i andra slags matvaruaffärer konstatera en påfallande likgiltighet gent emot nyttan av god ventilation. För att skydda vissa slag av matvaror framför allt köttvaror från förorening ha i nästan alla speceributiker dessa varor hållits förvarade i alldeles täta, smärre skåp med väl tillslutande och tillstängda dörrar eller lock. Följden härav blev att varorna efter kort tid fördärvades. I dessa fall var orsaken till varornas ringa hållbarhet allt för påtaglig för en och var för att anmaningen att sörja för tillräcklig luftväxling ej genast skulle efterkommas, men då det gällde samma sak i lagerrummen, ställde sig många affärsinnehavare oförstående.

Enligt matvarustadgan få ej ämnen, som kunna bibringa födoämnen främmande lukt eller smak, förvaras i samma rum som födoämnen. Beträffande de specerilokaler, där apparat för automatisk uppmätning av fotogén är införd, har nämnden ansett dylik anordning ej vara i strid med nämnda stadgebestämelse under förutsättning att apparaten är placerad i ett särskilt rum eller i avdelning av rum med täta väggar och med så pass stort utrymme att en person kan därinom, sedan dörren tillstängts, ombesörja utminutereringen och att rummet är försett med tillräcklig ventil utåt fria luften. Då fotogenbolagen emellertid, som låta uppsätta nämnda pumpanordningar och därvid medelst kontrakt binda resp. kunder för viss tid, helt naturligt arbeta på, att på detta sätt skaffa sig så många kunder som möjligt, ligger det nära till hands att de, så vitt möjligt söka tillmötesgå kundens önsknings beträffande apparatens placering så, att utrymmet så litet som möjligt inkräktas, även om detta tillmötesgående vållar konflikt med av Nämnden stipulerade villkor för godkännande. Så

har också skett i en hel del affärer. Fotogénpumpen har nämligen i många fall så placerats, att det ej funnits utrymme ens för ett tillräckligt rymligt skåp omkring densamma; ventilation har ofta saknats. Då det är ostridigt att lukt av fotogén sprides från de spillkärl, som finnas under apparaten, och sålunda den olägenhet, som stadgan med ovannämnda bestämmelse avser att undanröjja, faktiskt existerar trots den genom ifrågavarande pumpanordningen förbättrade tappnings- och mätningsproceduren, har jag i de fall, då skyddsanordningarna ej varit tillfyllestgörande dels i anbringandet av s. k. självstängare å dörr till rum, i vilket fotogén uppmätes och där födoämnen ej få förvaras, dels genom anordning för kraftig ventilation i lokalen försökt upphjälpa missförhållandet, varjämte resp. fotogénbolag tillhållits att för framtiden noga iakttaga de av Nämnden i ifrågavarande sak uppställda fordringarne.

Bagerierna voro, sockerbagerierna inberäknade, vid årets början till antalet 195 och vid dess slut 196, därav icke mindre än 72 inrymda i källarvåning. Flera av dessa lokaler voro antingen på grund av sitt läge inåt mörk gård, så djupt under gatunivån att tillräckligt stor fönsteryta ej kunnat anbringas eller i kommunikation med osunda lagerkällare etc. eller också på grund av otillräcklig rymd så beskaffade, att därest bagerier i likhet med kött- och mjölklokaler skolat före användandet godkännas av Hälsovårdsnämnden, de otvivelaktigt blivit kasserade. Efter hand komma de väl också att utdömas, men därmed förhindras ej att andra lika dåliga lägenheter i stället inredas för samma ändamål och för någon tid användas. I matvarustadgan ha uppställts de fordringar, beträffande dylik lokal, som anses oeftergivliga för att i hygieniskt avseende skydda, så långt själva lokalens beskaffenhet därvid spelar in, det ömtåliga råmaterialet och den färdiga varan och befinnes lägenhet icke motsvara stadgans bestämmelser, må Nämnden vid vite förbjuda dess användande. Det borde således ligga i resp. husägares och lokalinnehavares eget intresse att, innan lokal för bageri inredes eller tages i bruk, hava klart för sig, huruvida lokalen av vederbörande myndighet anses för ändamålet lämplig eller ej, m. a. o. om den får till bageri användas, eller innehavaren riskerar att, då han väl tagit lokalen i besittning och där börjat sin verksamhet, bli ålagd att genast därmed upphöra. För att förekomma de olägenheter och förluster, som bli en nödvändig följd av detta osäkerhetstillstånd, vilket bageriinnehavarna enligt gångna årets erfarenhet ej självmant velat övergiva, bör den lagstadgade skyldigheten att, innan matvarulokal av visst slag tages i bruk, anmälan därom skall ingivas till Hälsovårdsnämnden och godkännandet avvaktas, utsträckas att även gälla bagerier inkl. sockerbagerier.

Vid 1909 års slut funnos i staden 255 köttbutiker och 54 charkuteriverkstäder, av vilka dock ingen var godkänd enligt den nya matvarustadgan. Under året hava 57 charkuteriverkstäder och 268 köttbutiker (126 utanför och 142

innanför saluhallarna) blivit godkända. Av dessa stängdes åter 3 butiker och 4 verkstäder, varför alltså vid årets slut funnos 260 köttbutiker och 54 charkuteriverkstäder. (Tab. 4). 3 butiker och 4 verkstäder, vilka i ett eller annat avseende icke motsvara stadgans fordringar, äro godkända endast för tiden till den 1 april 1912 och för nuvarande innehavares räkning. Bortsett från dessa senare, fyllde köttlokalerna i allmänhet rimliga anspråk på utrymme och ändamålsenlighet och vad själva hanteringen beträffar, har kravet på ordning och snygghet i jämförelsevis få lokaler mer eller mindre tillfälligtvis åsidosatts. Upprepade anmärkningar ha däremot gjorts mot det utbredda oskicket att i försäljnings- eller beredningslokal förvara köttet alltför länge, innan det på ena eller andra sättet tages i användning. Två fall av misstänkt förgiftning genom kött hava under året anmälts för undersökning. Det ena gällde färskt fårkött, som, förtärt i kokt tillstånd, skulle hava förorsakat kräkningar och diarré hos 8 personer; det andra fallet gällde färskt svinkött, som skulle haft en »egendomlig» lukt, vilken även, sedan köttet beretts till sylta, satt kvar i denna; enligt uppgift gavs av syltan en bit åt en hund, som därav insjuknade och dog. Vid bakterieundersökning av köttresterna kunde i fårköttet ej något abnormt påvisas, medan däremot svinköttet innehöll förruttnelsebakterier i mängd. Båda proven gävo vid utfordringsförsök på möss negativt resultat.

Med stöd av Kungl. Brev av den 22 april 1910 har vid köttbesiktningen fr. o. m. den 1 juli tillämpats den förordning att infört, uppslaktat, färskt kött skall, då det framlägges till besiktning vara åtföljt av vissa organ i naturligt sammanhang med kroppen. Utom de av detta s. k. organtvång a priori beräknade fördelarne, nämligen dels att besiktningen av det införda köttet bleve mera effektiv, dels att tillförseln av levande slaktdjur skulle ökas på bekostnad av tillförseln av uppslaktat kött — båda således avseende en för köttkonsumenten ökad sanitär trygghet —, verkar nämnda förordning även gynnsamt för kött-handeln därutinnan, att lantslakterne tvingas att hitföra köttet snarast möjligt efter slakten, emedan, om det med vidsittande organ skulle få hänga i slaktboden, det inom kort tager skada; köttets ändamålsenliga förvaring efter slakten ankommer således numera väsentligen på stadens kötthandlare själva och kan därför bli bättre behandlat.

Av sådant från utlandet infört kött, som i tulltaxan upptages under rubrik: »andra slag, ej specificerade», hava under året besiktigats 46 partier, vägande tillsammans 40,918 kg. vilket allt var utan anmärkning. Endast 1 parti salt hästkött, 2,298 kg., har för import besiktigats, därav 78 kg. på grund av förskämning reexporterades (tab. 5). Följande tabell visar importen av kött under de tre senaste åren:

	1908	1909	1910
Färskt oxkött.....	109,523 kg.	20 kg.	— kg.
Salt »	62,400 »	19,346 »	23,985 »
Rökt »	— »	— »	25 »
Färskt kalvkött.....	111 »	— »	— »
Färskt fårkött	32,283 »	22,863 »	— »
Salt »	42,900 »	19,346 »	14,599 »
Rökt »	153 »	— »	— »
Salt hästkött	24,789 »	27,473 »	2,920 »
Rökt »	10,436 »	— »	— »
Färskt renkött	— »	139 »	909 »
Rökt »	11 »	125 »	— »
Saltade organ.....	— »	— »	1,400 »
Summa	282,606 kg.	89,312 kg.	43,838 kg.

Trots upprepade skriftliga varningar och sedermera åtal i 46 fall under föregående år för osnygghet vid transport av kött, har denna förseelse mot matvarustadgan även under året varit föremål för upprepade anmärkningar och föranlett rättsligt beivrande i 36 fall. Först under senare delen av året tycktes lantslakterne allmänt ha kommit underfund med att ifrågavarande stadgebestämmelse var tillkommen för att efterföljas.

Övriga till poliskammaren anmälda brott mot matvarustadgan hava under året varit:

Idkande av mjölkhandel i av Nämnden ej godkänd lokal	8 fall
» » kötthandel » » » » » »	2 »
Osnygghet i matvarulokal.....	2 »
Utminuteri utomhus av mjölk eller grädde från öppet kärl	38 »
Försäljning i mjölklokal av där otillåtna varor	2 »
Höggradig smutshalt i mjölk eller grädde	4 »
Försummad beteckning å mjölkkräml, användandet av orena kärl och försäljning av kontrollmjölk ur ej kontrollslutna kärl	4 »

Jämte förutnämnda 36 summa 96 åtal.

Vid årets början funnos 340 mjölklokaler, av vilka dock endast 56 voro av Nämnden godkända. Under året ha ansökningar ang. 339 lokaler blivit beviljade, beträffande 32 med den inskränkning, att då dessa ej voro i stadgenligt skick, de endast få användas för viss tid och i intet fall längre än till den 1 april 1912. I 25 lokaler ha under året verksamheten nedlagts och funnos alltså vid årets slut 370 godkända lokaler, vari mjölkhandel idkades (Tab. 4). Beträffande förhållandet mellan antalet lokaler och antalet innehavare ställer detta sig sålunda:

1 innehavare av	63 butiker
1 » »	54 »
1 » »	28 »
1 » »	16 »
1 » »	7 »
3 » » vardera 5 butiker =	15 »
2 » » » 4 » =	8 »
4 » » » 3 » =	12 »
5 » » » 2 » =	10 » och
147 » » » 1 » =	147 »
167 innehavare av	370 butiker.

Jämförelsen med invånareantalet ger 1 butik på c:a 440 invånare. Då motsvarande siffror voro för Stockholm 1 på 290 och för Malmö 1 på 250, kan antalet lokaler här förefalla ganska lågt, så mycket mera som, innan matvarustadgan trädde i kraft, här fanns ett betydligt större antal mjölklokaler, exempelvis år 1907 icke mindre än 570 st. Undersöker man emellertid närmare betingelserna, i den mån dessa innebära någon fördel för mjölkhandeln, mjölkhygien och konsumenten, för en mjölklokals existensberättigande, måste man konstatera att den reducering i antalet, som tillämpandet av stadgan föranlett, ej varit på långt när tillräcklig. Dagsomsättningen av oskummad mjölk pr butik har i medeltal varit:

I 73 butiker högst 25 liter (i flera av dessa endast 10 å 15 liter),
» 113 » över 25 högst 50 liter,
» 68 » » 50 » 75 » ,
» 78 » » 75 » 100 » ,
» 35 » » 100 » 150 » ,
» 10 » » 150 » 200 » och
» 6 » » 200 » »

I icke mindre än 186 butiker, utgörande halva antalet av samtliga, var således försäljningen av oskummad mjölk pr butik och dag högst 50 liter, var till kommer ungefär lika stor mängd skummjolk och en ringa kvantitet grädde. Att en sådan omsättning icke kan bära de omkostnader, som driften av en väl inredd och omsorgsfullt skött mjölklokal kräver, är tydligt nog. För de större enskilda mjölkhandlarne och bolagen ställer sig det ekonomiska resultatet så till vida gynnsammare som för dem, förstahands-uppköparne, skillnaden mellan inköps- och försäljningspriset är större än för de övriga och dessutom en mindre omsättning i en av deras butiker uppväges av en större i en annan. Av till ovanstående två första grupper hörande 186 butiker, vilka hava den minsta omsättningen, innehavas emellertid endast 57 av större mjölkhandlare, medan

däremot de återstående 129 tillhöra lika många enskilda återförsäljare. Då för dessa förtjänsten i allmänhet är högst 2 öre pr liter mjölk, blir bruttoinkomsten av hela mjölkförsäljningen för de bäst lottade 2 kr. pr dag, men för de flesta betydligt blygsammare, för 60 av dem från 35 öre upp till högst 1 kr. Grädden, som i ifrågavarande affärer försäljes till ett pris som med 5 till 10 öre överstiger inköpspriset, lämnar på grund av förluster vid utminuteringsen icke någon vinst att räkna med, för så vitt nämligen den icke i affären utspädes, en frestelse som naturligtvis ligger nära till hands. Då tydligtvis ovannämnda inkomster icke räcka till att ensamma betäcka utgifterna för ens en helt anspråkslös butik, kunna dessa affärer endast hållas uppe genom till salu hållandet av andra varor jämte mjölken och ej blott de mindre utan även de större mjölkförsäljarna begagna sig allmänt av matvarustadgans tillåtelse till dylik handel, men särskilt i en avsevärd del av de mindre mjölkbutikerna har man lagt an på varor av så skilda slag och av sådan utsträckning att lokalen knappast mera har karaktär av mjölklokal. Mjölkhandeln blir då endast en biaffär, som likväl anses nödvändig för att draga kunder till de övriga varorna. Att under sådana förhållanden varken själva lokalen blir så omsorgsfullt skött eller mjölken så behandlad som i de större affärerna, där mjölkhandeln ägnas det huvudsakliga intresset, bekräftas av den dagliga erfarenheten. Det samma gäller sådan lokal, som medelst vägg och särskild ingång avdelad från speceri- eller hushållsaffär, drives i samband med denna och — även det föga lämpligt — betjänas av samma personal som huvudaffären. Alla de butiker, där omsättningen av mjölk är så obetydlig att huvudvikten måste läggas på försäljningen av andra varor, äro för en ordnad mjölkhandel överflödiga eller rent av till skada. Men även de större mjölkhandlarna resp. bolagen bidraga i sin mån till det allför stora butiksantalet genom att låta konkurrensen dem emellan ej sällan taga sig uttryck i den taktiken att, så snart en mjölkaffär uppvisar en något så när rimlig omsättning, konkurrenten begagnar första möjliga tillfälle att i dennas omedelbara närhet, i huset näst intill eller hälst i samma hus öppna ny affär.

Med den kvantitet, som försäljningen i butikerna under år 1910 omfattade, nämligen c:a 9,200,000 liter oskummad och inemot samma mängd skummad mjölk, bör halva antalet butiker mot det nuvarande vara mer än tillräckligt. På varje butik komme då i medeltal c:a 250 liter, den säkerligen minsta dagsomsättning för att affären även med biinkomster på handel med övriga tillsammans med mjölk lämpliga matvaror skall kunna lämna så stor vinst att mjölkhandlarens intresse för sin affär tillbörligt sporrar, att denne ser sig i stånd att tillfredsställa de pretentioner, som den moderna hygienien uppställer på lokalen och dess anordningar för mjölkens förvaring, på urvalet av mjölk och på mjölkens behandling under transporten och vid distributionen. För konsumenten

betyder det färre antalet butiker visserligen i en del fall några steg längre till försäljningsstället, men i ersättning därför en överallt genomsnittligt bättre, jämnare och hållbarare vara, som därtill sannolikt kan säljas billigare än nu på grund av de betydligt minskade omkostnaderna för distributionen.

Priset för den oskummade — ej s. k. kontrollerade — mjölken har under året varit från 12 upp till 17 öre pr liter. Den billigare mjölken har i allmänhet utgjorts av de hopblandade leveranserna från mindre ladugårdar, därav flera lämna endast en till några få liter pr dag och där inga åtgärder vidtagits för mjölkens rening eller avkylning, där man m. a. o. ej förstått eller velat förstå att den mjölk, som är avsedd för direkt konsumtion, måste annorlunda behandlas än den, som skall bearbetas på mejeri eller användas till — kalvföda. Å andra sidan har långt ifrån alltid det högre priset, 16—17 öre, varit motiverat av varans bättre kvalité. Jämnställd med den billigare mjölken icke till priset men till värdet, i den mån detta betingas av mjölkens behandling å produktionsstället, var en större del av den på torgen till salu hållna mjölken.

Huru stor hela förbrukningen av mjölk varit inom staden under året har ej kunnat med säkerhet utrönas. De mjölkhandlare, som inneha butiker, ha enligt uppgifter sålt omkring 9,800,000 liter vanlig och pasteuriserad, 350,000 liter kontrollerad och 11,200,000 liter skummad mjölk, utgörande pr individ 61 liter oskummad och 68 liter skummad för år samt 0,17 oskummad och 0,19 skummad för dag. Som försäljningen av skummjölk genom andra än butiks-innehavarna varit enligt gjorda undersökningar obetydlig, angiver ovannämnda kvantitet, 11,200,000 liter, resp. 68 och 0,19, sannolikt i det närmaste den verkliga totalförbrukningen av sådan mjölk, (för Malmö uppgives den i »Bidrag till kännedom om handelsmjölken i Malmö av Arvid M. Bergman» år 1909 vara 0,20 liter pr invånare och dag). Av den oskummade mjölken, som här förbrukas, hitföres däremot en betydande del genom lantbor, som själva på torgen eller direkt till privata hushåll försälja sin mjölk. Huru många, som på detta sätt utan att vara hos Hälsovårdsnämnden anmälningsskyldiga idkat mjölkhandel inom staden har ännu inte kunnat beräknas, men säkerligen uppgår deras antal till flere hundra, ty enbart på torgen hava mjölkprov inköpts från 137 olika lantbor och de flesta hålla sig till gator, portgångar, trappuppgångar, förstugor och kök. Om konsumtionen av oskummad mjölk här endast uppgått till 0,25 liter på varje invånare och dag — i mindre städer beräknas den till $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ liter, i Malmö enligt förut åberopade »Bidrag etc.» 0,33 och i Stockholm, för oskummad + skummad, 0,63 — har av nämnda lantbor under året försålts c:a 4,400,000 liter oskummad mjölk eller pr dag över 13,000 liter, utgörande nära nog $\frac{1}{3}$ -del av hela förbrukningen. Troligtvis är tillförseln på denna väg ännu större, men även efter så låg beräkning av

konsumtionen som den här gjorda är den tillräckligt stor för att i hög grad försvåra en med stöd av nu gällande matvarustadga iscensatt mjölkkontroll. Ifrågavarande mjölk undandrages nämligen f. n. till allra största delen varje som helst offentlig kontroll.

Sedan genom utvidgning av Nämndens lokaler utrymme beretts för ett mjölk-laboratorium och detta i september månad blivit så pass utrustat att undersökningarna kunde påbörjas, hava 1,284 prov av mjölk och grädde, inköpta i butiker och hos lantbor undersökts. Resultaten av proven beträffande vanlig och pasteuriserad mjölk föreligga i tab. 6. Därav framgår att medelfetthalten i butiksmjölken varit 3,42 % och i torgmjölken 3,52 %. 86 prov (9,88 %) av den förra och 40 prov (16,73 %) av den senare ha hållit en lägre fetthalt än den av matvarustadgan fordrade, 3,00 %. Vid förnyade provtagningar hos de försäljare, där fetthalten varit för låg, har emellertid minimifetthalten överskridits eller också har fettsiffran varit så nära 3 % att någon annan åtgärd än skriftligt meddelande därom till försäljaren ej vidtagits.

Surhetsgraden, som i siffror ger ett uttryck för mjölkens hållbarhet, var i 178 prov av butiksmjölken minst 7,6 (Soxhlet—Henkel), utvisande att i över 20 % av samtliga proven gränsen för mjölkens hållbarhet var i det närmaste uppnådd eller — i 61 fall, som reagerade för alkohol — överskriden. Under de kallare månaderna oktober—december var resultatet helt naturligt ej så ogynnsamt som i september. Antal prov, som gävo fällning för alkohol och således utgjordes av redan fördärvad mjölk, voro resp. 35 (4,89 % av samtliga under okt.—dec. undersökta) och 26 (16,9 %). I detta avseende voro proven av bondmjölken bättre, beroende på att denna hitförslades *i allmänhet* strax efter mjölkningen och ej såsom den övervägande delen av butiksmjölken utsattes för någon längre transport. I stort sett är dock bondmjölken, då den lämnar produktionsstället, mindre hållbar än den mjölk, som går till butikerna, dels därför att den i de flesta fall ej kyles, dels emedan den, som proven utvisat, håller mera smuts. Mjölkens s. k. inkubationsstadium, varmed man menar den tid, som förflyter efter mjölkningen, tills mjölksyrebildningen börjar, varar längre eller kortare tid, beroende på såväl den renlighet, som iakttages vid själva mjölkningen och vid mjölkens vidare behandling, som på den temperatur, vid vilken mjölken förvaras. Avkyles mjölken till 10° C. och hålles vid ungefär denna temp., börjar mjölksyrebildningen, påvisbar i en över den normala — c:a 7 — stigande surhetsgrad, efter 2 till 3 dygn, i spenvarm mjölk börjar den däremot redan efter 3 till 8 timmar. Trots detta faktum, att mjölkens hållbarhet väsentligen beror på den temperatur, som mjölken har, vilket väl snart sagt varje mjölkleverantörs egen erfarenhet torde ha bekräftat, påträffas man här och var i staden butiker, som föra »spenvarm» mjölk, därför att en del kunder föredraga den framför avkyld. Under september och december gjordes en serie

mätningar av temperaturen i mjölken strax efter dess ankomst till butikerna. Under september höll mjölken i 24 butiker högst 10°, i 149 högst 15°, i 44 över 15° och i 33 minst 20° (högst 25—27°). Under december var mjölkens temp. högst 10° i 136 butiker, högst 15° i 153, över 15° i 35 och minst 20° i 18 (högsta temperaturen 27—28°).

Enligt matvarustadgan får mjölk ej innehålla mera förorening än 5 milligram på 1 liter mjölk. Som apparater för viktsbestämning av smutsmängden ej anskaffats till laboratoriet förr än detta varit i verksamhet en tid, fortsattes smutsprovningarne till årets slut enligt samma metod, som från början använts, nämligen genom bedömande av bottensatsen och av den på bomullsfiltrum uppsamlade återstoden (Bernsteins apparat). Påfallande är skillnaden i smutsproven av butiksmjölk och torgmjölk. Av de förra voro 507 (67 %) fria från synlig smuts, 232 (30 %) höllo obetydlig smutsmängd och 19 (3 %) avsatte tydlig bottensats. Motsvarande procentsiffror för torgmjölken voro 51,36 och 13. För så högggradig smutsmängd i mjölk eller grädde att denna ansågs till människoföda otjänlig hava fyra lantbor åtalats och bötfällts.

Reduktasprovet, som i viss mån möjliggör ett hastigt bedömande av mjölkens hygieniska värde, såvitt detta beror av bakteriemängden, grundar sig på närvaron i mjölken av ett genom bakterieinverkan bildat enzym, som äger förmåga att avfärga tillsatt färgämne. Efter den tid, som åtgår för mjölkens avfärgning, bedömes mjölken. I tabellen äro reduktasproven uppdelade i tvenne grupper, de, som avfärgats inom 3 timmar och de, som efter denna tid voro oförändrade. De till första gruppen hörande proven ha alla utgjorts av mer eller mindre dålig mjölk allt efter den kortare eller längre tiden för deras avfärgande, sämst av dem voro 17 prov butiksmjölk och 2 prov bondmjölk, som avfärgades inom 1 timma. Utav dessa 19 prov höllo 14 en surhetsgrad av minst 8.

Förfalskning av den oskummade mjölken genom skumning eller vattentillsats har ej i något fall kunnat konstateras. Specifika vikten var visserligen i 37 prov — 3,34 % — abnorm, men närmare undersökning har ej givit några säkra hållpunkter för berättigandet av misstanken på förfalskning.

Av skummjölk hava undersökts 73 prov från butiker och 25 prov från torg. Fetthalten var i de förra mellan 0,10 % och 2 %, medelfetthalten 1,10 %, i de senare 0,6 %—2,7 % och medelfetthalten 1,3 %.

Medelfetthalten för 51 gräddprov var 15,37 %. 7 prov höllo under 12 % fett.

Pasteuriserad mjölk har huvudsakligen sålts av tvenne bolag, »Direkt» och »Arla». Enligt matvarustadgan skall dylik mjölk hava varit upphettad till minst 85° C., varför samtliga prov undersökts på uppvärmningsgraden enligt Storch's metod. Det visade sig därvid att »Direkts» pasteuriserade mjölk vid alla under-

sökningstillfällen bestod provet, den hade således varit utsatt för en uppvärmning till minst 80°, högsta pasteuriseringsgrad, som enligt ovannämnda metod kan kontrolleras. Den mjölk däremot, som »Arla» släppte ut i handeln, hade vid upprepade tillfällen ej ens varit upphettad till 78°. Vid profning på reduktas visade den pasteuriserade mjölken sämre resultat än den opasteuriserade. Antalet prov som avfärgades inom 3 timmar utgjorde resp. 23 % och 11 %. Härvid bör dessutom anmärkas dels att samtliga reduktasproven utfördes under den kallare årstiden, nämligen oktober—december, dels att i de flästa proven opasteuriserad mjölk, som avfärgades, surhetsgraden var inemot 8 eller högre och att således den större reduktashalten sannolikt bildats genom mjölksyrebakterier, vilka däremot icke spelat någon roll vid den pasteuriserade mjölkens reaktion, eftersom dessa bakterier vid mjölkens uppvärmning blivit förstörda. Ovanstående procentsiffror bekräfta endast det faktum att pasteuriseringsproceduren icke i och för sig medför någon garanti för att mjölken förblir frisk och njutbar ens tills att den når konsumenten. För att pasteuriserad mjölk skall kunna erbjuda de hygieniska fördelar framför vanlig opasteuriserad handelsmjölk, som tillskrivas den och som möjligen rättfärdiga det högre försäljningspriset, fordras, förutom vad matvarustadgan därom föreskrifver, dels att endast fullt ren och i kemiskt avseende oklanderlig mjölk användes dels att den behandlade mjölken förvaras i steriliserade, väl tillslutna kärl, och vid så låg temperatur att bakterieutvecklingen väsentligen hämmas. Den härstädes ur öppna kärl eller i slutna glasflaskor försålda pasteuriserade mjölken har icke behandlats i överensstämmelse med dessa fordringar, särskilt har kravet på lämplig förvaringstemperatur ej tillbörligen fyllts. Följden härav har blivit att som ovan nämnt inemot en fjärdedel av de undersökta proven visat sig bestå av hygieniskt mindre god eller rent av dålig mjölk. Av 102 på surhetsgrad undersökta prov av vid minst 80° pasteuriserad mjölk höllo 5 en surhetsgrad av minst 8.

Kontrollmjölk har under året levererats från de under Nämndens kontroll stående ladugårdarne, till antalet vid årets början 8 och vid dess slut 6, dessa senare med tillsammans c:a 500 kreatur och en mjölkproduktion av c:a 842,000 liter. Av denna mjölk såldes under beteckning »tuberkelfri» eller »barnmjölk» omkring 350,000 liter. Undersökta prov höllo alla över 3 % fett, medelfetthalten var för tuberkelfri mjölk 3,71 % och för barnmjölk 4,15 %. Samtliga prov utvisade att mjölken var väl behandlad, fri från smuts, beträffande surhetsgrad, reduktasbildning och egentlig vikt utan anmärkning. Priset var, hembärningskostnad inberäknad, för tuberkelfri 20—25 öre, för barnmjölk 25 öre pr liter i förseglade kontrollslutna kärl. Utan att göra jämförelser med förhållandet i andra städer måste man förvånas över att konsumtionen av kontrollerad mjölk här ej är större än den uppgivna. Till en del ligger väl orsaken härtill i priset, ehuru väl detta, då det håller sig vid 20—22 öre ej är nämnvärt högre

än vad en del hushåll få betala för av lantbor levererad vanlig mjölk. Den mera konstanta halten av mjölkens värdefullaste beståndsdelar och framförallt den praktiskt sett största möjliga garanti i sanitärt avseende som kontrollmjölken erbjuder, bör mer än väl uppväga prisskillnaden. Måhända behövs det först att den i många fall gammalmodiga och felaktiga uppfattningen angående normen för god mjölk, som ej saknar egennyttiga förespråkare bland allmänheten, bringas mera i överensstämmelse med konsumenternas egen fördel, innan den kontrollerade mjölken framför annan finner avnämare och får den åtgång som den förtjänar och konsumenternas ekonomi tillåter.

g) **Kemiska analyser.** (Stadskemisten, doktor J. E. Alén.)

Under året hava 6,887 föremål inlämnats till laboratoriet för undersökning:

1) närings- och njutnings-medel.....	2,502	prov
2) vatten.....	138	»
3) kemikalier och kemiskt-tekniska produkter (inkl. trämassa).....	2,609	»
4) fettartade substanser (inkl. maskin- och lys- oljor, eteriska oljor, fernissor o. d.).....	251	»
5) malmer, bärgarter, bränslen o. d.....	126	»
6) foderämnen.....	53	»
7) gödslingsämnen.....	30	»
8) arsenikprov.....	1,048	»
9) divärse.....	130	»

Summa 6,887 prov.

Det stora flertalet undersökningar hava utförts på:

trämassa: torr.....	1,359	prov	} = 2,356 prov = 34,2 %
våt.....	997	»	
smör.....	1,339	»	= 19,4 %
arsenikprov.....	1,048	»	= 15,2 %
mjölk: oskummad.....	542	prov	} = 586 » = 8,5 %
skummad.....	42	»	
kondenserad.....	2	»	

Summa 5,329 prov = 77,3 %

För Göteborgs hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål under året undersökts:

	Antal prov		Antal prov
Kött	24	Rågmjöl	13
Ost	21	Vetemjöl	12
Margarinost	2	Potatismjöl	8
Smör	21	Korngryn	9
Margarin	22	Havregryn	16
Ister	20	Risgryn	8
Konstister	13	Mannagryn	8
Äggula	4	Konfekt	1
Oskummad mjölk	16	Lakrits	16
Skummad »	1	Te	10
Grädde	3	Salpeter	1
Bröd	43	Glasyr	1
		Summa	293

Om dessa hälsovårdsnämndens prov meddelas följande närmare uppgifter.

De tjugufyra köttproven voro malda. Ett av dem innehöll sulfid. För övrigt prövades de på svavelsyrlighet, borsyra och stärkelse med negativt resultat. Vattenhalter och priser voro följande:

vatten i %, medeltal	72,4
högst	76,5
lägst	66,5
pris, öre pr k ¹), medeltal	112
högst	132
lägst	72

Tjuguett prov helfet ost och två prov margarinost innehöllo:

	Helfet ost	Margarinost
vatten i %, medeltal ...	28,4	34,3
högst	32,2	34,6
lägst	23,8	34,0
fett i %, medeltal ...	31,0	21,7
högst	36,2	22,5
lägst	21,1 (28,2) ²⁾	20,9
fett i vattenfritt prov i %, medeltal ...	43,3	33,0
högst	49,4	34,1
lägst	30,3 (41,1) ³⁾	33,9
pris, öre per k ²), medeltal ...	137	80
högst	160	80
lägst	105 (120) ³⁾	80

¹⁾ Beräknat av priset på 250 à 500 g.

²⁾ » » » » 500 g.

³⁾ Detta är gränstalet, om förestående abnorma tal ej medräknas.

Två av dessa prov, kostande resp. 105 och 114 öre per k, utgjordes icke av helfet ost, ehuru de köptes under denna beteckning. De höllo därtill för låga fetthalter, nämligen 22,2 och 21,1 % eller i vattenfria prov 31,7 och 30,3 %.

Tjuguett smörprov och tjugutvå margarinprov höllo:

	Smör	Margarin
vatten i %, medeltal	12,3	11,7
högst	15,4	15,9
lägst	10,3	9,0
pris, öre per k ¹⁾ , medeltal	225	155
högst	252	172
lägst	200	140

Ett av margarinproven hade icke märkt omslagspapper.

Tjugu ister- och tretton konstister-prov, alla fria från vatten, och om vilkas äkthet intet tvivel förelåg, kostade:

	Ister	Konstister
pris, öre per k ¹⁾ , medeltal	135	117
högst	152	132
lägst	120	100

Omslagspapperen omkring ett ister- och tre konstister-prov voro märkta »margarin». I en butik, där konstister saluhölls, saknades det anslag, som lagen föreskriver.

Av fyra prov från utlandet importerad konsärverad äggula innehöllo tre i strid med vår giftstadga borsyra.

Då mjölkkontrollen nu mera utövas på hälsovårdsnämndens laboratorium, hava blott ett fåtal mjölk- och gräddprov blivit från hälsovårdsnämnden inlämnade. Det har varit tolv prov kontrollmjölk, fyra andra prov oskummad mjölk, ett prov skummjölk och tre prov grädde. Dessa prov äro undersökta med följande resultat:

	Oskummad mjölk		Skummjölk	Grädde
	Kontrollmjölk ²⁾	Andra prov		
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal ...	1,0322	1,0325	1,034	1,0197
högst.....	1,034	1,034	—	1,027
lägst	1,030	1,032	—	1,010
fett i %, medeltal ...	3,53	3,24	0,70	17,5
högst.....	4,20	3,60	—	24,0
lägst	2,50	2,71	—	12,5
pris, öre per l, medeltal ...	23,4	12,5	7	53,3
högst	25	14	—	60
lägst	16	12	—	50

Ett av proven på oskummad mjölk och de tre gräddproven voro köpta på torg och inneslutna i buteljer med gamla öl- eller konjaks-etiketter. De sågo smutsiga ut både ut- och in-vändigt. Botten inuti en helbutelj var täckt av ett cirka 2 cm² svart lager, som torkat vägde 10 mg.

¹⁾ Beräknat av priset på 250 g. ²⁾ Därbland ett prov barnmjölk med 1,030 eg. v. och 3,7 % fett.

Vid undersökning av 43 brödprov

Nummer	Brödet köpt hos	Brödets benämning	Brödets form	Brödets färg
1	Olof Asklund.....	Spisbröd	—	—
2	Majornas ångbageri.....	»	—	—
3	Göteborgs ångbageri	Husbröd	—	—
4	Nordstadens bageriförening	Hårt rågbröd	—	—
5	Sofia Nilsson, Haga Kyrkogata 39	» »	—	—
6	Carolina Blom, Götgatan 4.....	Husbröd	—	—
7	Bror W. Olsson, Västergatan 34	Hårt rågbröd	—	—
8	Olof Asklund.....	Barkis	Långsträckt	Ljus
9	Majornas ångbageri.....	»	»	»
10	Göteborgs ångbageri	»	»	»
11	Nordstadens bageriförening	»	»	»
12	Olof Asklund.....	Rågkaka	Rund ⁵⁾	Tämligen ljus
13	Majornas ångbageri.....	»	» ⁵⁾	Ljus
14	Göteborgs ångbageri	»	» ⁵⁾	»
15	Nordstadens bageriförening	»	» ⁵⁾	»
16	Severina Kristenson, 2:dra Långgatan 3.....	»	» ⁵⁾	Tämligen ljus
17	Olof Asklund.....	Grov rågkaka	» ⁶⁾	Gråaktig
18	Majornas ångbageri.....	» »	» ⁶⁾	»
19	Göteborgs ångbageri	» »	» ⁶⁾	»
20	Nordstadens bageriförening	» »	» ⁶⁾	»

har följande resultat bekommit:

Vikt per		Pris per				Vatten	Anmärkingar
stycke	paket	stycke	kilo		%		
			Beräknat				
g	g	öre	öre	bröd med vatten	torrstans		
—	1062	—	47	(44,3 ¹⁾ (39,5 ²⁾	(50,7 45,2	12,6	{Paketet innehöll 8 kakor, vägande 115—143 g. Köpes 1 k spisbröd <i>icke paketerat</i> , kostar det 42 öre.
—	1055	—	42	39,8 ¹⁾	46,2	13,8	Paketets 8 kakor vägde 127—140 g.
—	1119	—	40	35,7 ¹⁾	40,0	10,8	» 6 » » 172—199 g.
—	—	5	—	57,6	66,6	13,5	{5 kakor, kostande 25 öre, vägde 85 à 91 g per st. och in- (alles 434 g ³⁾)
—	—	4,2	—	46,2	51,5	10,3	6 kakor för 25 öre, vägde 88—94 g och inalles 541 g.
—	—	5	—	41,4	47,2	12,2	5 kakor för 25 öre, vägde 108—126 g, inalles 604 g.
—	—	5	—	48,8	55,1	11,4	{5 kakor för 25 öre, vägde 92—111 g, inalles 512 g. Brödet uppgavs vara från Oscar Staafs bageri, Snickaregatan 16.
327	—	25	—	(76,5 (65,0 ⁴⁾)	(109,4 93,0	30,1	
354	—	25	—	(70,6 (60,0 ⁴⁾)	(108,0 91,7	34,6	det haft samma vikt.
344	—	25	—	(72,7 (61,8 ⁴⁾)	(110,3 93,8	34,1	²⁾ Säljes ej paketerat. ⁴⁾ Priset beräknat med 15 % rabatt.
347	—	25	—	(72,0 (61,2 ⁴⁾)	(110,8 94,2	35,0	³⁾ Bullformad. ⁵⁾ Kakformad.
499	—	25	—	(50,1 (42,6 ⁴⁾)	(72,1 61,3	30,5	
400	—	25	—	(62,5 (53,1 ⁴⁾)	(91,9 78,1	32,0	
483	—	25	—	(51,8 (44,0 ⁴⁾)	(75,7 64,3	31,6	
481	—	25	—	(52,0 (44,2 ⁴⁾)	(81,8 69,5	36,4	
739	—	25	—	33,8	53,6	36,9	
302	—	10	—	33,1	51,1	35,2	
249	—	10	—	40,2	59,6	32,5	
258	—	10	—	38,8	58,2	33,3	
261	—	10	—	38,3	57,7	33,6	

Nummer	Brödet köpt hos	Brödets benämning	Brödets form	Brödets färg
21	Olof Asklund.....	Grovt hushållsbröd	Långsträckt	Grågulaktig
22	Majornas ångbageri.....	Pomeransbröd	»	Tämlig. mörk
23	Göteborgs ångbageri.....	Grovt surbröd	»	Mörk
24	Severina Kristenson, 2:dra Långgatan 3.....	Vattenbröd	»	Ljus
25	Anna Sundberg, 4:de Långgatan 3.....	»	»	»
26	Nordstadens bageriförening.....	Grov råglimpa	Rund	Gulgråaktig
27	Severina Kristenson, 2:dra Långgatan 3.....	(Råglimpa (sirapsbröd))	Långsträckt	Mörk
28	I. M. Carlsson, Linnégatan 4.....	Råglimpa	»	»
29	Anna Sundberg, 4:de Långgatan 3.....	»	»	Tämligen ljus
30	I. M. Carlsson, Linnégatan 4.....	(utan namn)	»	Gråaktig
31	Majornas ångbageri.....	Barkis	»	Ljus
32	Olof Asklund.....	Smörbröd	Eliptisk	»
33	» ».....	Rundstycke	»	»
34	Nordstadens bageriförening.....	»	»	»
35	Olof Asklund.....	Kuvertbröd	Tämligen runt	»
36	Nordstadens bageriförening.....	Slätfranskt bröd	Eliptisk	»
37	Olof Asklund.....	Smörbröd	»	»
38	» ».....	Keiflar (gifflar, horn)	Hästskeformad	»
39	» ».....	(Kuvertbröd, stora (kaisersimlor, rosor))	Tämligen runt	»
40	» ».....	Berlinerbröd	Rektangulär	»
41	» ».....	Rundstycke	Eliptisk	»
42	» ».....	Slätfranska bröd	»	»
43	» ».....	Automatbulle	»	»

Brödprov N:is 1—30 hava av mig inköpts för Göteborgs Handelstidnings aktiebolags räkning och undersökts med hänsyn till vikt. Denna undersökning blev sedan på hälsovårdsnämndens uppdrag kompletterad med vattenbestämningar, varmed följde en del beräkningar. Dess utom ha undersökts en del smärre bröd, vilka pläga lämnas som påbröd (N:is 31—43). De stora bagerierna — Olof Asklunds, Majornas och Göteborgs ångbageri och Nordstadens bageriförening — lämna påbröd eller rabatt på en del mjuka bröd, då det köpes för minst 25 öre. Om man sålunda köper en mjuk bulle för 25 öre, erhålles påbröd för 4 öre; köper man för 50 öre, får man antingen som rabatt 7 öre kontant eller för 8 öre påbröd, och köper man för 1 krona rabatteras 15 öre, eller ock får man för 16 öre påbröd. Ungefär det samma gäller de grova 10-öres rågkakorna. För N:is 22 och 23 ställer sig saken något annorlunda. Se anmärkningskolumnen! Även på småbröden lämnas påbröd eller rabatt såsom vid köp av större, ljusa bröd.

Som av tabellen synes, ha de bagerier, som sålt det hårda brödet paketerat, lämnat god vikt, i det de alla väga över 1 k. Medelpriset på spis- och husbrödet är 41,4 öre per k (lägst 40, högst 42 öre).¹⁾ Medelpriset för de övriga hårda brödsorterna, som äro något tunnare och kanske böra benämnas spisknäckebröd — då ännu tunnare bröd kallas knäckebröd — är 50,9 öre per k (lägst 46,2, högst 57,6 öre). Vattenhalterna hos det hårda brödet varierar mellan 10,3 och 13,8 %.

De fyra 25-öres-barkisarnas vattenhalter väksla mellan 30,1 och 35,0 %. Det beräknade kilopriset för torrsubstansen (utan påbröd) är nästan det samma hos alla proven (med. 109,6 öre).²⁾ Egendomligt nog är 10-öres-barkisen (N:o 31) avsevärt billigare (95,2 öre). Dessa 25-öres-barkisar äro tydligen dyra bröd. Att de som påbröd begagnade småbröden, vilka väl i regeln äro av finare kvalité, skulle i några fall visa sig billigare, var nog oväntat.

Rågkakorna å 25 öre äro förmodligen åtminstone till stor del bakade av siktadt rågmjöl. Deras vattenhalter 30,5—36,9 %; deras torrsubstanspris per k (utan påbröd) 53,6—91,9 öre (med. 75 öre).

De grova 10-öres-rågkakorna med vattenhalter 32,5—35,2 % kosta i genomsnitt 56,7 öre för 1 k torrsubstans, således föga mer än hälften så mycket som 25-öres-barkis (lägst 51,1, högst 59,6 öre). Av de övriga stora bröden hava flere samma namn (»råglimpa»); men de synas dock icke vara likartade.

Vidare må påpekas den stora vikt-differensen mellan olika bröd av samma sort. De åtta kakorna av Asklunds spisbröd variera sålunda i vikt mellan 115

¹⁾ Vid beräkningen har Asklunds brödpris antagits till 42 öre (se anmärkningskolumnen), och de på grund av övervikterna beräknade priserna ingå ej i medeltalsberäkningen.

²⁾ I ett bröd (N:o 24), som uppgives vara likartat med barkis, kostar 1 k torrsubstans endast 63,6 öre.

och 143 g: d. v. s. den tyngsta kakan är nära 25 % tyngre än den lättaste. Detta är givetvis ett starkt skäl för brödets försäljande efter vikt.

För jämförelse med tidigare undersökningar kan meddelas, att år 1887, då rätt många bagare här sålde bröd lispundvis, kostade spis- och hus-bröd i genomsnitt 24,3 öre per k (medeltal av 11 prov),¹⁾ och 1897 kunde man köpa spisbröd för 20—30 öre per k.²⁾ År 1894 var genomsnittspriset för spisbröd i Stockholm 24,3 öre och 1897 28,8 öre per k, under vilken tid mjölpriset stigit från 11 till 14 öre per k.²⁾ År 1907 undersöktes en del mjuka bröd för Göteborgs Handelstidnings aktiebolag.¹⁾ Nästan alla nu undersökta mjuka bröd hade då högre vikt.

I följande tabell äro de brödprov, vari vattenhalten bestämts, (utom N:o 30) ordnade efter torrsubstanspriset.

N:o	Brödsort	Från	Torrsubstanspris, öre per k	Anmärkingar
1	Husbröd.....	Göteborgs ångbageri	40,0	
2	10-öres grov rågkaka	Olof Asklunds »	43,4	Rabatterat pris (15 %)
3	25- » grovt surbröd	Göteborgs »	44,2	» » (10 %)
4	Spisbröd	Olof Asklunds »	45,2	(Köpt kilovis (ej paketerat).
5	»	Majornas »	46,2	
6	Husbröd.....	Carolina Blom, Götgatan 4	47,2	
7	10-öres grov rågkaka	Nordstadens bageriförening	48,8	Rabatterat pris (15 %)
8	10- » » »	Göteborgs ångbageri	49,5	» » (15 %)
9	10- » » »	Majornas »	50,7	» » (15 %)
10	Spisknäckebröd	Sofia Nilsson, Haga Kyrkog. 39	51,5	
11	25-öres råglimpa (sirsbröd)	Severina Kristenson, 2:dra Långg. 3	52,4	
12	25-öres ljus rågkaka	» » » » 3	53,6	
13	25- » råglimpa.....	I. M. Carlsson, Linnégatan 4 ...	54,4	
14	Spisknäckebröd	Bror W. Olsson, Västergatan 34	55,1	
15	25-öres pomeransbröd	Majornas ångbageri	57,2	
16	25- » grov råglimpa	Nordstadens bageriförening	59,5	Rabatterat pris (15 %)
17	25- » ljus rågkaka...	Olof Asklunds ångbageri	61,3	» » (15 %)
18	25- » vattenbröd ...	Severina Kristenson, 2:dra Långg. 3	63,6	
19	25- » ljus rågkaka...	Göteborgs ångbageri	64,3	» » (15 %)
20	25- » grovt hushållsbröd	Olof Asklunds »	65,1	» » (15 %)
21	Spisknäckebröd	Nordstadens bageriförening	66,6	
22	25-öres ljus rågkaka	» » »	69,5	» » (15 %)

¹⁾ Se hälsovårdsnämndens årsberättelse för nämnda år.

²⁾ Se Tidskrift för landtmän 1898, 53.

N:o	Brödsort	Från	Torrsub- stanspris, öre per k	Anmärkingar
23	25-öres råglimpa.....	Anna Sundberg, 4:de Långg. 3...	74,6	
24	25- » ljus rågkaka	Majornas ångbageri.....	78,1	Rabatterat pris (15 %)
25	25- » vattenbröd...	Anna Sundberg, 4:de Långg. 3...	80,0	
26	10- » barkis.....	Majornas ångbageri.....	80,9	» » (15 %)
27	3- » franskt bröd	Nordstadens bageriförening	84,5	
28	5- » smörbröd ...	Olof Asklunds ångbageri.....	86,6	
29	3- » rundstycke...	Nordstadens bageriförening	89,4	
30	25- » barkis.....	Majornas ångbageri.....	91,7	» » (15 %)
31	25- » »	Olof Asklunds »	93,0	» » (15 %)
32	25- » »	Göteborgs »	93,8	» » (15 %)
33	25- » »	Nordstadens bageriförening	94,2	» » (15 %)
34	3- » rundstycke...	Olof Asklunds ångbageri.....	111,6	
35	4- » kuvertbröd...	» » »	136,1	

I sammanhang härmed meddelas resultatet av några undersökningar av hårt rågbröd, som jag låtit baka hos hembagare i Göteborg:

N:o	År	Mjölet kostade pr 100 k	Bakningen kostade per 100 k mjöl ¹⁾	1 k bröd kostade ²⁾	Utbyte av 100 k mjöl	
1	1897	15 kronor	7 kronor	27,9 öre	82,4 k bröd	
2	1899	17 »	—	30,8 »	53,4 ³⁾ } 81,3 k bröd 27,9)	
3	1899	—	—	27,7 »	88,3 k bröd	
4	1899	—	—	34,8 »	71,2 » » ⁴⁾	
5	1900	19 kronor	8 kronor	32,2 »	87,0 » »	
6	1901	18 »	8 »	29,9 »	90,2 » »	
7	1901	—	—	—	88,7 » »	
8	1902	16 kronor	8 kronor	28,9 öre	86,4 » »	
9	1902	17 »	8 »	30,2 »	86,0 » »	
10	1902	18 »	8 »	30,0 »	89,9 » »	
11	1903	19 »	8 »	34,1 »	82,2 » »	
12	1903	18 »	8 »	29,5 »	91,4 » »	
13	1903	19 »	8 »	32,8 »	85,4 » »	
14	1904	15 »	8 »	28,2 »	86,1 » »	
15	1905	16 »	8 »	25,3 »	90,8 » »	
16	1910	18 »	9 »	31,5 »	90,8 » »	
Medeltal av N:is 5—16		—	17 kr. 55 öre	—	30,2 öre	87,9 k bröd

¹⁾ Utom för bakningen har i allmänhet betalats ett mindre belopp för kryddor och transport. Den kvantitet mjöl, jag varje gång låtit baka, har varit 25 å 50 k.

²⁾ Inclusive kryddor och transport.

³⁾ Här förelåg ett »misstag», som rättades, då det blivit påpekat, i det ytterligare 27,9 k bröd levererades.

⁴⁾ Här tydligen också ett »misstag», som dock icke blev rättat.

Detta bröd, som enligt ovanstående anteckningar sedan år 1900 i medeltal kostat mig 30,2 öre per k, är jämförligt med det »spisnäckbröd», som enligt nu senast gjorda undersökningar i genomsnitt kostar 50,9 öre per k. Låter man baka hos en hembagare, bör man väga det erhållna brödet. Att döma av dessa undersökningar bör man erhålla omkring 90 k bröd av 100 k mjöl.

I följande tabell synes resultatet av mjölundersökningarna:

	Rågmjöl		Vetemjöl		Potatismjöl (8 prov)
	Sammalet (5 prov)	Siktat (8 prov)	Sammalet (4 prov)	Siktat (8 prov)	
vatten i %, medeltal	15,36	15,20	16,15	14,60	18,98
högst ...	16,0	16,1	17,1	15,5	21,8
lägst ...	14,4	13,7	15,0	13,4	16,5
aska i %, medeltal	1,88	0,78	1,33	0,49	0,33
högst ...	2,04	1,00	1,72	0,66	0,40
lägst ...	1,60	0,68	0,44 (1,54) ²⁾	0,36	0,26
pris, öre per k ¹⁾ medeltal	20,8	26,5	28,0	32,5	43,5
högst ...	24	28	28	36	48
lägst ...	20	24	28	32	40

Alla mjölproven höllo ringa spår av sand. Or påträffades ej i något av proven. Fyra prov sammalet rågmjöl, fem siktat rågmjöl, tre sammalet vetemjöl och två siktat vetemjöl höllo för höga vattenhalter (över 15 %). Fem prov potatismjöl höllo också för höga halter av vatten (över 18 %). I det hela taget var det således nitton mjölprov av trettio (= 57,6 %), som innehöllo för mycket vatten.

Vid grynundersökningarna har följande resultat bekommit:

	Havregryn		Korngryn		Manna- gryn (8 prov)	Risgryn (8 prov)
	Prässade (8 prov)	Krossade (8 prov)	Hela (2 prov)	Krossade (7 prov)		
vatten i %, medeltal	12,29	10,65	12,85	14,54	13,23	12,33
högst	13,0	11,8	13,2	15,4	13,9	12,7
lägst	10,3	9,8	12,5	13,4	12,3	11,5
aska i %, medeltal	1,74	1,76	1,48	1,25	0,64	0,85
högst	1,86	1,88	1,48	1,56	0,68	1,24
lägst	1,62	1,64	1,48	0,88	0,60	0,36
pris, öre per k ¹⁾ , medeltal	32,5	29,5	34,0	31,4	46,5	47,5
högst	40	36	36	36	52	76
lägst	28	24	32	28	40	36

¹⁾ Beräknat av priset på 250 g.

²⁾ Detta är gränstalet, om förestående abnorma tal ej medräknas. Provet med 0,44 % aska var nämligen siktat vetemjöl, ehuru det sålts som sammalet.

Svenska farmakopén fordrar, att lakrits skall hålla högst 25 % i ljumt vatten olösta ämnen och högst 17 % vatten, varjämte må nämnas, att goda handelssorter av lakrits hålla 4—8 % aska. Av de undersökta proven, är det blott ett, som fullständigt uppfyller farmakopéns fordringar, nämligen N:o 2, märket »Corona». N:o 1, märket »Barracco» kommer dock nära. N:o 3, »Salvago», är antagligen också äkta lakrits, ehuru halten av olöst substans är något för hög. De övriga tretton proven äro säkert konstprodukter, framställda av lakrits och andra beståndsdelar. Det framgår dels av de i ett par fall alltför höga extrakthalterna och låga %-talen för olöst substans (N:is 6 och 8), dels av de i allmänhet för höga halterna av olösta ämnen, dels av de i alla fall utom ett (N:o 14) för låga askhalterna och slutligen dels av smaken. — Konstprodukterna äro i allmänhet billigare än den äkta lakritsen.

Tio teprov ha givit följande siffror:

	Paketerade (4 prov)	Köpta efter vikt (6 prov)
vatten i %, medeltal ...	8,14	9,25
högst	8,66	10,84
lägst	7,26	8,40
aska i %, medeltal ...	5,91	5,47
högst	6,30	5,80
lägst	5,46	4,86
vattenlöslig aska i %, medeltal ..	3,04	3,12
högst	3,16	3,24
lägst	2,92	3,02
extrakt ¹⁾ i %, medeltal ...	27,46	26,77
högst	30,24	29,60
lägst	24,00	24,48
främmande ämnen i %, medeltal ...	1,36	0,99
högst	2,54	1,50
lägst	0,48	0,30
pris, öre per 100 g ²⁾ medeltal ...	54,8	41,7
högst	75	50
lägst	40	34

Ett prov höll något för litet vattenlöslig aska (2,92 %, då total-askan var 6,30 %). Bly ej funnet i någon aska. De främmande ämnena, som kunde makroskopiskt utsorteras, förekommo ej i någon nämnvärd mängd hos något av proven.

¹⁾ Enligt Trillich.

²⁾ De paketerade provens vikter varierade mellan 25 och 67 g (netto). Av de övriga proven inköptes 100 g; lämnad övertikt växlade mellan 0 och 9 g.

Ett köttkonserveringsmedel utgjordes av salpeter.

En glaserad stenkruka innehöll i sin glasyr intet med ättika utlösbart bly.

Bland övriga prov, som på laboratoriet undersökts, må följande omnämnas. 1,224 smörprov ha undersökts, vilka tagits ur drittlar, avsedda för export till England. Bland dessa prov hava 154 undersökts endast med hänsyn till pasteurisering. Av de övriga 1,070 proven höllo 81 (= 7,6 %) över 16 % vatten (högst 18,9 %). Smör från ett mejeri kunde i olika drittlar hålla vattenhalter, växlande mellan 12,1 och 18,9 %; detta i samma sändning.

Fyra prov olivolja, avsedda att användas som matolja, skulle bättre passat till maskinolja (bomolja), ty deras syrehalter, beräknade som oljasyra, lågo mellan 4,0 och 5,5 %.

Följande tabell utvisar fetthalterna hos samtliga de prov, vilka under året för fettbestämning inlämnats och betecknats som oskummad mjölk:

1 prov med mindre än 1,5 %	} =	0,9 %	
4 » » 1,5—1,99 »			
26 » » 2,0—2,49 »			= 4,8 »
136 » » 2,5—2,99 »			= 25,1 »
287 » » 3,0—3,49 »			= 53,0 »
88 » » minst 3,5 »	= 16,2 »		
Summa 542 prov		100,0 %	

Hos några med vatten förfalskade prov av nymjölk funnos följande tal:

Leverans till	Hemmet för lungsjuka	Privatperson	Ett mejeri
Egentlig vikt vid + 15° C....	1,022	1,022	1,018
Fett i %	1,89	1,63	1,43
Torrsubstans i %	—	—	6,3

Flere prov av såväl oskummad som skummad mjölk, som tagits från leveranser till offentliga inrättningar i Göteborg och dess närhet, hava ej motsvarat leveranskontraktens vanliga bestämmelser om ett fettminimum av resp. 3 och 0,7 %.

Generalprov av mjölk från en kobesättning av Jersey-ras, vilka undersökts under fyra månaders tid, tre gånger varje månad, visade nästan alltid över 5 % fett.

En enligt patenterad metod framställd gräddmjölk visade sig efter två månaders förvaring vid vanlig rumstemperatur fullkomligt steril¹⁾ och frisk (med 7,52 % fett, 2,87 % äggviteämnen, 0,16 % fri syra (mjölksyra), 0,78 % aska och 83,92 % vatten).

¹⁾ Enligt undersökning av doktor Gösta Göthlin.

Fem prov svagdricka höllo högre alkoholhalter, än lagen tillåter: två prov 2,3 %, två prov 2,4 % och ett prov 2,8 %.

En blåbärssaft var konsärverad med salicylsyra.

Ett prov marsala-vin uppfyllde ej farmakopéns fordringar.

Av fyra till en offentlig anstalt härstädes levererade mjölprov voro tre mer eller mindre dåliga.

I en källargång befintligt vatten misstänktes härleda sig från en pissoar i närheten. För att man skulle kunna vinna bekräftelse på riktigheten härav, föreslog jag, att man i pissoaren skulle tömma en lösning av fluorescein i natronlut. Efter kort tid togs vattenprov från källargången, och det visade sig då starkt fluorescerande, varigenom förbindelsen mellan pissoaren och källargången var ådagalagd.

Resultatet av de undersökningar, som utförts för Göteborgs vattenvärk, återfinnes i vattenvärksstyrelsens årsberättelse i stadsfullmäktiges handlingar 1911.

En vara, som köpts som svavelsyra, utgjordes av färgad fotogen.

Ett för fiskvaror avsett konsärveringsmedel innehöll benzoesyra, som i lag är förbjuden att använda.

Flere prov glaubersalt, garanterade att hålla minst 96 % natriumsulfat, höllo 1 å 2 % mindre.

Ett amerikanskt tvättmedel innehöll ingenting annat än soda.

Soda var också enda beståndsdel i ett badsalt.

Ett prov bränd magnesia höll endast 75 % magnesiumoxid.

Ett klorkalksprov höll 3 % värksam klor för litet.

Ett lödvatten kunde på grund av analys ej värderas högre än till 15 öre pr k; men försäljningspriset var 2 kr. 50 öre.

15 % främmande ämnen förekommo i ett prov zinkvitt. 31 % främmande ämnen ingingo i ett mönjeprover.

Ett prov kromgult var förfalskat med tungspat; ett annat prov med 30 % blyvitt.

Trenne med mjöl fyllda såpor höllo resp. 36, 38 och 41 % fett- och harts-syrat alkali.

Som »olein» utbjöds en tvällösning med 6,9 % bundna fettsyror, varjämte förekommo fria fettsyror och fett till en mängd av 4,6 %.

Några prov bryggerijäst, som undersöktes enligt Meissl's metod, hava givit mycket olika resultat: 1) 0,225 g kolsyra 2) 0,685 g 3) 0,695 g 4) 1,300 g. Det sistnämnda provet, som alltså visade mycket vackert resultat, gav 24 timmar senare endast 0,060 g kolsyra.

Två »bomoljor» innehöllo resp. 48 och 71 % mineralolja; en tredje bomolja var blandad med en olja av okänd art.

Tvänne linoljefernissor voro uppblandade med främmande oljor.

Tre prov mineralolja (vagnsolja) hade mycket för låga flampunkter, resp.

75, 80 och 106° C i stället för lägst 140° C.¹⁾ En cylinderolja flammade redan vid + 200° i stället för vid lägst 260° C.¹⁾

En fernissa, vilken föranlett en stor eldsvåda härstädes, hade en flampunkt, som låg under + 13° C.

Tre prov »asbest» innehöllo endast resp. 4,1, 6,9 och 33,1 % asbest. Ett fjärde asbestprov innehöll utom 70,9 % asbest vegetabiliska fibrer av linne, bomull och jute.

Ett prov vetekli var förorenat av or och sotsvampar. Ett rapskakeprov innehöll en stor mängd indisk raps. En jordnötkaka höll endast 40,6 % protein. I ett prov av hö, som misstänkts ha varit orsaken till en hästs död, förekom ganska mycket höskallra (Rhinanthus).

Tre prov »40-%-iga» dubbelsuperfosfat höllo 36,1, 34,3 och 39,3 % vattenlöslig fosforsyra.

På arsenik hava 1,048 prov undersökts med följande resultat:

Analysmetod	Schneiders Fresenii-Babos		Mörners tiacet-metod		
	Arsenikspegel		Varor, upptagna i giftstadgans § 28		Andra varor
	Ogenomskinlig	Genomskinlig eller ingen			
Arsenikhalt..	minst 0,05 mg	mindre än 0,05 mg	minst 0,2 mg	mindre än 0,2 mg	
Antal prov...	145	886	2	11	4

I handeln förbjudna enligt nya giftstadgan var en tapet med 0,39 mg arsenik i 200 cm² och en linoleummatta med 0,21 mg arsenik i 50 cm.² De andra varorna, som undersöktes enligt Mörners metod, utgjordes av zinkvit, två prov med 0,025 och 0,122 % arsenik, glaubersalt med 1,0 % arsenik och lim med 0,031 % arsenik.

Uti ett tyg, som skörnat i följd av behandling med klorkalk, kunde frätande klor påvisas.

Ett hårfärgningsmedel var blyhaltigt och således förbjudet att saluhålla.

En hundmage innehöll stryknin. Uti hönsinälvor förekom koppar.

h) Andra ärenden.

Apotek. Visitation av stadens 12 apotek verkställdes under september—december månader.

Vattenledningen till Lundby. Från den nyanlagda vattenledningen har vatten under året indragits till 88 fastigheter.

¹⁾ Apparat: Pensky-Martens'.

Begravningsplats. Ett av Styrelsen för stadens allmänna begravningsplatser väckt förslag om anordnande av område å egendomen Lilla Torp till begravningsplats har under året varit underställt Hälsovårdsnämndens prövning och icke givit anledning till invändning i sanitärt hänseende.

Mölnaldalsån. Olägenheterna från ån ha under året varit jämförelsevis obetydliga. Ett stort antal av de efter ån belägna fabrikerna ha också vidtagit rätt vidlyftiga anordningar för renande av det från resp. fabriker härrörande spillvattnet och ha i de nyanlagda avloppsbrunnarna på flera håll hopsamlats mer avfall under en veckas lopp än förut inom ett helt år. Flera fabriker ha dock ännu icke trots upprepade påminnelser kunnat förmås att vidtaga behövliga anordningar för renande av sitt spillvatten och ha därför flera av dem på framställning av den av Konungens Befallningshavande förordnade besiktningssmannen, Nämndens sundhetskommisarie, anmälts till Konungens Befallningshavande för erhållande av nödig rättelse.

För möjliggörande av uppmuddring av Mölnaldalsån i dess nedre lopp ha underhandlingar inletts med vederbörande myndighet i staden samt med de kommuner utom staden, som kunna vara intresserade i denna fråga.

I sammanhang med avgörande av frågan om Fattighuskanalens igenfyllande (jfr Stadsfullmäktiges protokoll den 8 september 1910 § 10) uppdrogo Stadsfullmäktige åt Hälsovårdsnämnden att hos Konungens Befallningshavande å stadens vägnar framställa och om så finnes nödigt hos Kungl. Maj:t fullfölja yrkande om åläggande för ägarne av de vid Mölnaldalsån belägna fabrikerna eller vissa av dem att vidtaga ändamålsenliga åtgärder till förekommande av åns förorenande genom avfallsämnen från fabrikerna på sätt, som vore för staden i sanitärt eller annat hänseende menligt.

Olägenhet genom illaluktande gaser från fabrik. På grund av de svåra olägenheter i sanitärt hänseende, som förorsakas staden genom fluorångorna från konstgödningsfabriken Ceres liggande utanför stadens område inom municipalsamhället Gårda, har förste stadsläkaren gjort anmälan om förhållandet hos Konungens Befallningshavande genom skrivelse av den 10 augusti, med hemställan att sådana åtgärder måtte vidtagas, att sagda olägenhet snarast möjligt måtte undanröjas. Ärendet är för närvarande föremål för utredning hos sakkunnig myndighet.

III. Sjukvården.

Sjukvården ombesörjdes vid årets slut av 77 läkare,

Över den af stadens 11 distriktsläkare utövade sjukvården redogöres i tab. 14 och 15. Antalet av dem behandlade sjukdomsfall uppgick till 15,738.

För *sjukbesök nattetid* (från kl. 10 e. m. till kl. 7 f. m.) i medellösa hem utbetaltes kronor 1,890: —. I medeltal för de fem sista åren har utanordnats Kr. 1,833: —.

För *fri medicin åt medellösa* patienter har Nämnden utbetalt kr. 16,224: 71.

Föregående 10 års kostnad härför uppgingo till:

för år 1900	Kr. 22,476: —
» » 1901	» 23,011: —
» » 1902	» 30,674: —
» » 1903	» 29,086: —
» » 1904	» 28,364: —
» » 1905	» 31,336: —
» » 1906	» 18,494: —
» » 1907	» 14,508: —
» » 1908	» 14,792: —
» » 1909	» 15,288: —

Angående restriktionerna från år 1906 se berättelserna för 1906 och 1908. Nämnden har dessutom i ersättning för orthopediska bandager, bräckband, glasögon, Finsenbehandling o. dyl. utbetalt kr. 1,361: 25 samt för fria bad kr. 227: 25.

Statsbidrag för behandling af medellösa lupuspatienter har för staden utgått med kr. 2,773 för 12 patienter enligt meddelande från d:r Bagges ljusinstitut.

Antalet praktiserande *barnmorskor*, *tandläkare* och *fältskärer* utgjorde resp. 98, 27, 1.

Ersättningar till barnmorskor för *förlossningar*, verkställda hos medellösa har utgått med kr. 955: —.

Å *Epidemisjukhuset* (Överläkare D:r Hj. Wennerberg) ha under året vårdats 1,774 sjuka, av vilka under året intagits 1,683. 45 friska personer ha varit intagna för observation.

Sjukdomarna ha fördelats enligt följande tabell:

	Kvarliggande från		Intagna under		Summa vårdade		Avförda år 1910				Kvarliggande till	
	1909		1910		1910		friska		döda		1911	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Nervfeber	4	—	58	50	62	50	61	43	—	5	1	2
Skarlakansfeber.....	6	9	68	71	74	80	68	64	1	6	5	10
Difteri	18	20	527	583	545	603	450	514	29	26	66	63
Strypsjuka (utan difteri)...	—	1	29	8	29	9	26	7	3	2	—	—
Angina	—	—	81	83	81	83	80	83	—	—	1	—
Annan sjukdom	19	14	77	48	96	62	81	50	15	11	—	1
Summa	47	44	840	843	887	887	766	761	48	50	73	76

Av de under rubriken annan sjukdom upptagna utgjordes 52 av tuberkulos-sjuka — flertalet i långt framskridet stadium av sjukdomen — för vilka sedan 1 april 1909 en särskild paviljong varit upplåten. Av dessa 52 hava 14 eller 26.92 % avlidit. — På grund av den under hösten uppträdande difteri-epidemien måste tuberkulosavdelningen då utrymmas.

Frånräknas de till 1911 kvarliggande, äro mortalitetssiffrorna:

för samtliga sjukdomar ...	1,625	vårdade,	98	döda =	6,03 %
» nervfeber.....	109	»	5	» =	4,59 »
» skarlakansfeber	139	»	7	» =	5,03 »
» difteri	1,019	»	55	» =	5,4 »
» croup (utan difteri) ...	38	»	5	» =	13,16 »
» angina	163	»	—	» =	0,00 »
» annan sjukdom	157	»	26	» =	16,56 »

Av difteripatienterna hava 170 haft croupsymptom; av dessa ha 34 eller 20 % avlidit. För de rena svalgdifterierna är mortaliteten alltså 2,47 %.

Samtliga patienter med croupsymptom utgjorde 208 med 39 dödsfall (18,75 %).

Å 86 av dessa har ej något operativt ingrepp utförts; å övriga 122 har operation företagits, varav i 71 fall enbart intubation, i 3 fall endast tracheotomi samt i 48 fall både intubation och tracheotomi. Av de enbart intuberade avledo 6 eller 8,45 %; av de enbart tracheotomiserade 2 eller 66,67 % och av dem, å vilka båda operationerna företagits, 22 eller 45,83 %. Totalmortaliteten för de operativa ingreppen var alltså 24,59 %.

Sjukhusets ekonomiska ställning framgår af följande tablå:

<i>Inkomster:</i>	
Från Göteborgs Hälsovårdsnämnd	Kr. 118,363: 41
» betalande patienter	» 7,704: —
» diverse inkomster	» 381: 25
» gräskörden vid sjukhuset	» 25: —
	<u>Kronor 126,473: 66</u>

<i>Utgifter:</i>	
Inventariers underhåll	Kr. 1,277: 04
Nyinköpta inventarier	» 6,107: 80
Byggnaders underhåll	» 7,594: 75
Parkens underhåll	» 537: 61
Ångmaskin, pannors reparation och underhåll samt värmeledn- gars tillökning och underhåll	» 5,612: 04
Avlöningar	» 25,259: 92
Mathållningen	» 37,292: 31
Kostpänningar under beviljad ledighet	» 102: —
Uppvärmning	» 11,501: 20
Belysning	» 4,989: 63
Tvätt (tvätterskornas mat och lön)	» 4,554: 48
Vattenförbrukning	» 1,275: 40
Medikamenter	» 2,754: 16
Antidifteriserum	» 5,774: 05
Forselkostnader	» 1,913: 80
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	» 3,542: 14
Skriv- och tryckkostnader	» 375: 67
Renhållning	» 2,836: 33
Telefon	» 927: 50
Diverse biträden	» 1,407: 83
Diverse utgifter	» 173: 90
Assurans	» 664: 10
	<u>Kronor 126,473: 66</u>

Om man ifrån utgiftsumman Kr. 126,473: 66 avräknar:

Inventariets konto	Kr. 6,107: 80
Byggnaders underhåll	» 7,594: 75
Parkens underhåll	» 537: 61
Ångmaskin, pannors och värmeledn. underhåll	» 5,612: 04
Diverse utgifter	» 173: 90
	<u>20,026: 10</u>
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	<u>Kronor 106,447: 56</u>

Spondylit	2 fall
Kyfoscolios	1 »
Graviditas	1 »
Lymfomata colli	1 »
Fistula ani	1 »

De under förra året påbörjade försöken med kvävgasinblåsningar enligt Forlanini-Saugmans metod i terapeutiskt syfte ha under året fortsatts och ha nu 6 patienter behandlats med denna metod, därav 4 med gott resultat, 1 med mindre gott och 1 med dåligt resultat. I ett par fall, där försök gjorts att införa kvävgas i pleurahålan, har detta ej lyckats alls på grund av utbredda sammanväxningar. I intet fall har något obehag för patienten följt efter försöken.

Under året har för första gången medel av den s. k. Söderströmska donationen ställts till Hemmets förfogande. Donationen avser att lämna understöd åt patienter, som utskrivs från Hemmet och är ett sådant understöd ofta av stor betydelse, då det sätter den utskrivna patienten i tillfälle att ej omedelbart efter sjukhusvistelsen behöva återtaga ett ansträngande arbete, utan tillåter någon tids relativ vila. 250 kronor hava utdelats till 7 patienter.

Hemmets inkomster och utgifter under året:

Inkomster:

Av Göteborgs Hälsovårdsnämnd	Kr. 37,318: 81
» betalande patienter	» 664: —
	<hr/>
	Kr. 37,982: 81

Utgifter:

Byggnaders underhåll	Kr. 2,587: 69
Parkens underhåll	» 56: 75
Nyinköpta inventarier	» 1,258: 62
Inventariers underhåll	» 681: 49
Avlöningar	» 7,103: —
Prästerliga förrättningar	» 450: —
Diverse biträden	» 289: 20
Mathållningen	» 15,105: 57
Uppvärmning	» 2,783: 80
Belysning	» 1,017: 12
Tvätt	» 1,673: 13
Lysol	» 340: 20
Vattenförbrukning	» 445: 36
Medikamenter	» 1,176: 19
Vin, is och diverse förbrukningsartiklar	» 1,371: 28

Transport Kr. 36,339: 40

Transport	Kr. 36,339: 40
Renhållning	» 781: 41
Skriv- och tryckkostnader, telefon m. m.	» 191: 60
Brandförsäkringsavgifter	» 219: 60
Kostpenningar till personal under beviljad ledighet	» 98: —
Hyra för bostadslägenhet till nattsköterska	» 144: —
Diverse utgifter	» 153: 80
Röntgenundersökning	» 55: —
	<u>Kr. 37,982: 81</u>

Om avdrag göres för:

Byggnaders underhåll	Kr. 2,587: 69
Parkens underhåll	» 56: 75
Nyinköpta inventarier	» 1,258: 62
Diverse utgifter	» 153: 80
	<u>Kr. 4,056: 86</u>
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	<u>Kr. 33,925: 95</u>

Underhållsdagarnes antal	19,386
Medeltalet vårdade sjuka för varje dag	53
Totalkostnad pr dag och patient	Kr. 1: 75
Medelkostnad för varje under året upptagen säng	» 638: 75
Kostnad för patienters utspisning	» 10,020: 32
Utspisningskostnad pr dag och patient	» 0: 51,7
Medikamentskostnad pr dag och patient	» 0: 06
Medikamentskostnad per patient	» 7: 63
Personalens utspisning	» 5,085: 25
» » pr dag	» 0: 90

Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset avger särskild tryckt berättelse.

Holtermanska sjukhuset. (Dr G. Södersten).

På avdelningen för hudsjukdomar (16 sängar) har under året intagits 320 patienter vårdade under 2,974 dagar med en medellängd av sjukdomsvistelsen per patient uppgående till 9,2 dagar.

På avdelningen för könssjukdomar med 83 sängar hava 832 patienter intagits under året.

Underhållsdagarnas antal 18,425 med en medellängd av sjukhusvistelsen av 22,1 dagar per patient.

Sjukhusets hela utgiftsstat uppgick till Kr. 54,903: 97, utgörande en kostnad av Kr. 2: 41 per underhållsdag, därav utspisning per patient och dag 43 öre.

Majornas sjukhus (D:r Hälén).

På sjukhuset med 26 sängar har under året intagits 249 patienter vårdade under sammanlagt 9,279 dagar med en medellängd av sjukhusvistelsen per patient uppgående till 37,3 dygn.

Sjukhusets utgiftsstat uppgick till Kr. 22,697:34 utgörande en kostnad av Kr. 2: 45 per dag och patient, därav utspisning 45,9 öre.

Fattigvårdsanstalten Gibraltar (D:r F. O. Åberg).

På allmänna sjukavdelningens 316 sängar ha under året mottagits 805 patienter vårdade jämte från föregående år kvarliggande under 104,964 dygn. Sinnessjukavdelningen har ökats med en asyl N:r 4 (75 platser) och på hospitalsavdelningen har genom tätare beläggning av befintligt utrymme platsernas antal ökats med 24, så att hela avdelningen nu kan mottaga 409 patienter (180 på hospitalsavdelningen och 209 på asylavdelningen). Från 1909 kvarlägo 343 och under året ha intagits 308, därav 189 hospitalsberättigade och 119 asylberättigade; 295 patienter ha utskrivits, därav såsom friska och förbättrade 81, till statens anstalter 7 och till stadens upptagningsanstalt för akut sinnessjuka 29.

Underhållsdagarnas antal 130,742. Lungsotsavdelningen har ökats med en avdelning för kvinnor på 63 platser i förra paviljongen för ammor. Hela antalet platser utgör nu 141 (78 män och 63 kvinnor). 190 patienter ha mottagits samt vårdats jämte 79 från föregående år kvarliggande under sammanlagt 29,299 dygn. Av dessa ha utskrivits såsom förbättrade och arbetsföra 41, oförbättrade 18 och döda 81.

D:r Barthold Carlsons kirurgiska privatklinik.

Sängantal 19. Under året intagna patienter 293. Underhållsdagarnas antal 4,913. Medellängd av sjukhusvistelsen 13 dygn. Utgiftsstat Kr. 30,186: —.

D:r Charles Kruses privatklinik för öron-, näs- och halssjukdomar.

Sängantal 9. Under året intagna 230. Underhållsdagar 1,559. Medellängd av sjukhusvistelsen 6,8 dygn. Utgiftsstat Kr. 11,050: 32.

Doktorerna Lindqvists och Mannheimers gynekologiska privatklinik.

Sängantal 17. Under året intagna 340 patienter. Underhållsdagar 5,733. Medellängd av sjukhusvistelsen 16,5 dygn. Utgiftsstat Kr. 25,772: —.

D:r P. Neumans gynekologiska privatklinik.

Sängantal 10. Intagna patienter 110. Underhållsdagar 2,074. Medellängd av sjukhusvistelsen 18,8 dygn.

D:r E. Strandmans kirurgiska privatklinik.

Sängantal 14. Under året intagna 165 patienter. Underhållsdagar 2,964.
Medellängd av sjukhusvistelsen 18 dygn. Utgiftsstat Kr. 21,526: —.

Sommarsanatoriet har utgivit tryckt berättelse för sitt 8 verksamhetsår.

Göteborgs sjukhem för oboligt sjuka.

Sängantal 75. Under året intagna 17. Underhållsdagarnas antal 26,727.
Utgiftsstat Kr. 40,922: —

Å *stadens polikliniker* i lokalen i förra Sahlgrenska sjukhuset har läkare-
hjälp lämnats åt följande antal sjuka:

på avdelningen för kvinnosjukdomar (D:r Neuman).....	511
» » ögonsjukdomar (D:r G. Ahlström).....	1,179
» » öron-, näs- och halssjukdomar (D:r Sellgren) nyinskrivna patienter 364, antal behandlingar.....	1,507
» » tandsjukdomar (Tandläkare Benzow).....	1,671
» » sjukgymnastik behandlades under tiden 15 september 1910—15 maj 1911, 30 patienter med en behand- lingstid för männen i medeltal av 16 dagar samt för kvinnor 35 dagar.	

I lokalen i Församlingshyddan, Masthuggsbergen (D:r Emil Ahlström) ha
13,121 patienter behandlats, av vilka 1,530 för invärtes och 11,591 för utvärtes
sjukdomar, varjämte 1,428 tandextraktioner där gjorts.

IV. Befolkning och dödlighet.

Tab. 6 och 7, som äro sammanställda efter *pastorsämbetenas* uppgifter,
utvisa antalet *födde* inom varje månad och församling samt tab. 8 befolkningens
rörlighet inom varje församling, likaledes efter prästerskapets uppgifter.

Den *kyrkoskrivna befolkningens mängd* uppgick den 1 januari 1910 till
163,955 och den 31 december samma år till 166,991. Enligt verkställd folk-
räkning utgjorde folkmängden 168,026.

Antalet levande *födde* var 4,523 och *dödsfallens antal* 2,510. *Nativitetsöverskottet*, som sålunda utgjorde 2,013, har de tre föregående åren uppgått till 2,258, 2,151 och 2,360. Överskottet *inflyttade* över utflyttade uppgick till 1,138, under det att år 1907 visade ett överskott av inflyttade 1,336 samt år 1908 och 1909 ett överskott utflyttade av resp. 259 och 822. Antalet levande *födde* utgjorde 27,5 på 1,000 inv., och 18,2 % av dem voro födda utom äktenskapet. Antalet dödfödde 115. Ingångna äktenskap 1,269.

Den mantalsskrivna befolkningen utgjorde vid årets början 163,507, med fördelning på stadsdelar enligt tab. 10.

Ordnas de olika stadsdelarna efter dödligheten inom desamma, finner man att på 1,000 levande under året avlidit:

inom 15 roten	8,0
» 13 och 14 rotarna	9,3
» Nordstaden	9,8
» Masthugget med Kommendantsängen	10,6
» Stampen och Gullbergsvass	11,0
» Olskroken med Gamlestaden	12,5
» Haga	13,3
» Lundby	13,4
» Annedal och Änggården	13,8
» Masthuggsbergen	14,1
» Majorna	14,5
» Sydstaden	15,7
» Landala	15,9
» Fattighusen	123,3

Dödligheten bland här kyrkoskrivna *inom* staden avlidna (2,289) uppgick till 13,9 på 1,000, beräknad efter folkmängden vid redovisningsårets *början*.

Beräknas dödligheten efter antalet döde, som kyrkoskrivne härstädes, dött inom staden eller ock i kronisk sjukdom utom densamma, samt lägges härtill antalet av de å annan ort kyrkoskrivna, som avlidit inom staden i akut sjukdom sammanlagt 2,344 dödsfall, så erhålles en dödssiffra av 14,2 per 1,000.

Dödligheten för varje månad under de senaste 5 åren framgår av tab. 9, vars övre hälft anger dödligheten på 1,000 inv. Till jämförelse anföras här dödlighetsiffrorna för 1910 från ett antal städer enligt uppgift från Registration, General, London.

Bombay	35,7	Dublin	19,9
Moskva	26,9	New Orleans	19,4
Petersburg	24,1	Buda Pest	19,3
Triest	22,9	Breslau	19,1
Rio de Janeiro	20,6	Venedig	19,0

Rom	18,5	Edinburgh	14,0
Prag	18,4	Dresden	13,8
Milano	17,1	Bryssel	13,6
Paris	16,7	Antwerpen	12,8
Buenos Ayres	16,5	London	12,7
New York	16,0	Melbourne	12,7
München	15,9	Haag	12,5
Wien	15,8	Amsterdam	12,2
Glasgow	15,1	Rotterdam	12,2
Berlin	14,7	Kristiania	11,9
Stockholm	14,6	Brisbane	11,1
Köpenhamn	14,2	Sidney	10,4
Hamburg	14,2		

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De *meteorologiska* förhållandena framgå av tab. 11, meddelad av meteor. Centralanstalten i Stockholm. Årets medeltemperatur $+ 8,82^{\circ}$, med absolut maximum i juli $+ 30,5^{\circ}$ samt absolut minimum i januari $- 12,0^{\circ}$. Medeltemperaturen för 1909 utgjorde $6,98^{\circ}$ samt för åren 1859—1900 $+ 7,25^{\circ}$. Nederbörden uppgick till 930,0 mm. (964,8 mm. på år 1909 samt i medeltal för åren 1860—1894 768,5 mm.) ymnigast i augusti med 181,0 mm., sparsammast i september med 26,2 mm.

Sjukdomar.

Från distriktsläkarne ha under året 128 fall av *vattenkoppor* anmälts samt av *mässling* 1,067. Denna senare sjukdom, som i dec. 1909 företett en frekvens av 640 fall, fortsatte under jan.—april 1910 med resp. 533, 245, 96 och 42 fall. Under årets övriga månader endast spridda fall anmälda med någon ökning under nov. och dec. månader, då 64 och 55 fall inrapporterades. Sjukdomen föranledde ej mindre än 74 dödsfall, däraf 45 under januari samt 13 under februari månader. Av de döda tillhörde 3 klassen 0—6 månader, 16 klassen 6—12 månader, 52 gruppen 1—5 år, samt 2 gruppen 5—10 år. 1 patient hade överskridit 20 år.

Intet fall av *smittkoppor* har under året förekommit inom samhället.

Difteri och stryppsjuka ha under året haft epidemisk utbredning, särskilt under årets sista kvartal. Antalet fall för året 974 difteri och 46 croup. Under månaderna jan.—augusti rörde sig frekvensen omkring 45 fall i månaden, under september steg antalet till 107, för att under årets sista månader öka upp till 159, 195 och 188. Dödsfallens antal uppgingo för difteri till 46 samt för croup till 7. Största antalet dödsfall i november med resp. 10 och 1. Till åldersgruppen 1—5 år hörde 27 av de döda.

Av *skarlakansfeber* förekommo endast 137 fall med 7 döda. Under årets 5 första månader uppträdde sjukdomen med endast enstaka fall, i juni skedde en liten ökning upp till 15, i juli åter nästan fritt, varpå aug.—dec. månader hade att uppvisa i medeltal 18 fall i månaden, med maximum i oktober, då 26 fall äro att anteckna. De 7 dödsfallen tillhörde alla åldern 6 mån.—5 år.

Kikhostan, som under de tre sistförflutna åren anmälts med resp. 438, 594 och 568 fall, har under året uppträtt i distr.-läkarnes praktik till ett antal av 642. Störst var utbredningen under jan.—mars månader, då resp. 73, 75 och 82 fall anmälades, under övriga årets månader förekommo i medeltal 45. 39 dödsfall, av vilka 19 under 1 års ålder och 18 under åldern 1—5 år, föränleddes av sjukdomen.

Influzan hade en frekvens av 1,178 fall. Under jan.—april månader hade distr.-läkarne att anmäla resp. 59, 133, 478 och 318 fall. Antalet sjönk sedan hastigt till 44 och 7 under resp. maj och juni, inga fall anmälades i juli och augusti, 2 i september samt 20, 55 och 62 under resp. okt.—dec. 8 dödsfall voro angivna såsom föränledda av denna sjukdom och tillhörde av dessa 1 åldern under 6 månader, av de övriga voro 2 mellan 60 och 80 år samt 5 över 80 år.

Av *luftrörskatarren* anmälades 5,056 fall. Årets första månad visade en siffra av 461, vilken siffra sedan steg till 514 och 665 under de två följande månaderna, en minskning i frekvens kunde sedan påvisas under april—juni, då resp. 650, 480 och 288 fall anmälades. Under de tre följande månaderna höll sig antalet omkring 230, för att sedan under årets 3 sista månader åter stiga till 309, 526 och 489 resp. Antalet dödsfall uppgick till 97. 54 av de aflidna voro under 1 års ålder, 16 mellan 1—5 år, 3 mellan 40—60 samt övriga 24 över 60 år.

I *lunginflammation* insjuknade 512 med maximum i januari, då 90 anmälades. Under febr. och mars sjönk siffran till 76 och 46, steg sedan åter i april till 58, för att sedan oavbrutet sjunka till augusti i serie 48, 28, 20 och 14, började sedan åter stiga med 15 och 16 i sept. och oktober samt 47 och

54 under de 2 sista månaderna av året. Sjukdomen föranledde 201 dödsfall, av vilka 105 under 5 års ålder.

Diarrhoesjukdomarna uppträdde med 3,349 fall med maximum i augusti med 667 fall och minimum i april med 164 fall. Dödsfallen voro 86 till antalet, av vilka 58 under 1 års ålder (särskilt 41 under 6 månader).

Tyfoidfiebern uppträdde under året med 114 fall mot 305 under år 1908 och 152 under 1909.

Under februari månad uppträdde en lokal epidemi i Lundby. En gårdsbrunn, därifrån vatten hämtades huvudsakligen för disk och tvätt, hade infekterats i medio av februari av en tyfoidsjuk 57-års arbetare. Sista dagarna i januari och i början av februari insjuknade 14 huvudsakligen minderåriga barn tillhörande de olika familjerna boende i de två fastigheter, som från nämnda brunn hämtade sitt diskvatten. Två av dessa barn, som båda intogos å sjukhuset den 29 januari och utskrevos därifrån resp. 6 och 8 mars föranledde bland sina syskon två nya fall, som insjuknade den 20 och 23 mars. Vid revision av de förut utskrivna syskonen visade sig att bådas avföringar innehöllo virulenta tyfoidbaciller.

Den infekterade brunnen länsdumpades emellertid, desinfekterades kraftigt med kalkmjölk, samt dess omgivning planerades för att minska faran av dess förorenande. Inga nya fall.

Under mars månad anmäldes endast ett fall utav tyfoid samt under april intet enda från staden. Under senare delen av sommaren visade sig som vanligt en ökning utav sjukdomsfallens antal till 15 fall i juli, 26 fall i augusti och 21 fall i september.

Årets tre sista månader visade endast resp. 4, 8 och 5 fall.

Av *akut barnförlamning* förekommo under året 2 fall, det ena i juli och det andra i augusti månad. Det förstnämnda träffade en 8 månaders flicka från Masthuggsbergen, det senare en 6-årig pojke från Olskroken.

Ett fall utav *malaria* anmäldes i senare delen av augusti. Patienten var en 19 års sjöman, som hemkommit från Spanien, där han för två år sedan träffats av sjukdomen.

Av *föregående sjukdomar* skola smittkoppor, tyfoidfieber, skarlakansfeber och akut barnförlamning författningsenligt anmälas av *varje* praktiserande läkare de övriga sjukdomarne endast av stadens distriktsläkare.

Dödsorsakerna specificerade enligt Medicinalstyrelsens cirkulär december 1891 med fördelning efter ålder och kön återfinnes i tab. 16. I denna tabell

äro medtagna alla utom staden avlidna, som vid dödstillfället voro kyrkoskrivna härstädes.

I. tab. 17 och 18 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina huvudgrupper och fördelade efter månader och kvartal samt efter stadsdelar; i den senare utav dessa tabeller äro, i motsats mot de två föregående, de dödsfall, som träffat här kyrkoskrivne på ort *utom* staden ej medräknade, utan finnas dessa specificerade i tab. 19. I tab. 20 redogöres för dödsorsakerna bland främlingar, som avlidit härstädes.

Bland dödsorsakerna möta som vanligt de kroniska infektionssjukdomarna med största siffran (543 fall tab. 16), lungsot med 423 fall föranledde 7,2 % av alla dödsfall, svarande mot 2,6 lungsotsfall på 1,000 inv. Medräknas endast de inom staden avlidne 397 erhållas siffrorna 16,1 och 2,2. Dessa senare tal motsvaras de olika åren av tidsperioden 1905—1909 av resp. 18,7, 18,9, 16,3 15,7 och 16,4 samt 2,9, 2,9, 2,3, 2,3 och 2,2.

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1910.

Arbetets art:	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning av:</i>													
Avträden.....	2,803	3,159	3,576	4,210	3,287	3,576	3,520	3,932	3,633	3,664	3,711	3,008	42,079
Gårdar	2,803	3,159	3,576	4,210	3,287	3,576	3,520	3,932	3,633	3,664	3,711	3,008	42,079
Avloppstrummor och diken	1,295	1,683	2,206	2,764	1,917	2,331	2,282	2,273	2,227	2,214	2,465	1,814	25,471
Stall	185	177	214	230	213	198	196	221	306	201	194	166	2,500
Svinhus	7	11	25	43	56	45	50	82	193	54	52	19	657
Fähus	11	23	29	41	68	31	38	61	139	46	68	10	565
Avstjälpningsplatser.....	21	44	55	67	60	54	48	50	32	29	26	25	511
Lump-, ben- och hudupplag	55	47	53	63	74	72	50	45	50	49	46	48	652
Bostäder.....	524	793	684	1,301	531	541	419	567	396	466	363	313	6,898
Källare	624	745	810	992	657	761	606	888	569	745	648	586	8,631
Nybyggda hus	60	61	96	122	59	66	91	93	99	97	79	74	997
Bagerier.....	313	438	258	250	147	271	306	246	276	236	301	214	3,256
Charkuterier och korvfabriker	276	356	346	257	173	280	246	386	281	254	327	290	3,472
Slakterier i staden o. angränsande kommuner	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	5
Spisningslokaler	98	119	142	206	90	118	128	117	134	115	75	92	1,434
Salubodar och upplag för födoämnen.....	2,890	3,199	3,739	3,949	2,499	3,303	3,357	3,297	3,254	3,533	3,658	3,110	39,788
Saluhallar	519	503	516	559	414	430	495	504	497	485	538	430	5,890
Salutorg	330	344	357	407	299	315	370	358	361	393	399	346	4,279
Kustens fiskbrygga	8	7	10	9	10	7	8	9	6	7	9	8	98
Järnvägsstationer	26	12	8	8	13	7	10	10	9	4	10	6	123
Fartyg med matvaror	40	20	34	22	18	15	13	30	41	24	25	10	426
<i>Övriga arbeten:</i>													
Besiktning av fartyg	—	—	—	—	—	—	—	134	—	—	—	—	134
Anhållande och oskadliggörande av födoämnen	5	6	—	4	2	44	117	12	46	16	1	1	254
Inköp och hämtning av prov till undersökning	16	—	145	163	—	1	—	1	359	384	375	310	1,754
Skrivning	102	68	61	82	63	80	74	50	95	91	103	101	970
Anmälan till Nämnden och allm. polisen	36	8	4	14	8	3	6	6	11	4	1	4	105
Desinfektioner	106	109	96	127	127	114	134	158	206	254	276	224	1,931
Besök i sjuka hem	242	233	207	259	234	231	258	352	342	396	409	372	3,535
Avhämtat dödsattester.....	39	28	45	36	50	38	37	49	36	32	42	37	469
Vitnat inför rätta i hälsovårdsärenden.....	1	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	5
Kallat till inställelse inför Nämnden.....	—	9	—	—	12	—	2	7	4	10	—	—	44
Biträde åt Nämndens vaccinatörer.....	—	—	—	—	16	23	16	—	24	8	5	—	92
Utfövat tillsyn över minderåriga i arbetet.....	—	—	161	—	32	309	12	16	218	4	1	179	932
Utfört diverse arbeten.....	153	205	176	199	207	146	156	273	217	241	272	216	2,461
Besiktigt auktionsgods	33	37	61	25	47	24	16	42	79	52	64	18	498
Besiktning av skolor	—	—	—	64	46	—	—	—	—	—	1	2	113
Summa Summarum	13,621	15,603	17,691	20,684	14,716	17,012	16,581	18,202	17,773	17,773	18,255	15,047	202,958

Tab. 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1910.

Stadsdel	Antal egendomar			Latrinuppsamling							
	där renhållningen hämtar	där bonde hämtar	där entreprenör hämtar	Kistan		Spånner	Blandning			med sågspån	
				Vattenklosetter	ej flyttbar		Grop	med kalk	med torvfjord		med aska
Nordstaden	211	19	5	7	217	—	10	—	196	25	—
Sydstaden	351	91	—	20	349	—	81	—	216	206	—
Masthugget m. m.	170	161	—	—	295	—	24	—	8	307	4
Haga	250	45	19	—	312	—	2	—	1	313	—
Annedal	227	35	—	3	259	—	—	—	18	251	—
Landala	132	21	1	—	147	—	8	—	1	144	9
13:de och 14:de rotarna	285	70	5	9	333	1	28	—	239	113	—
15:de roten	94	34	7	10	114	2	7	—	69	51	—
Stampen och Gullbergsvass	99	45	13	—	121	3	28	—	—	151	—
Olskroken m. m.	102	211	—	2	258	5	58	—	24	244	35
Masthuggsbergen	301	34	147	1	398	—	53	—	1	449	—
Majorna	524	256	16	1	517	5	267	—	15	738	25
Lundby	87	618	—	7	267	62	304	70	69	394	37
Summa	2,833	1,640	213	60	3,587	78	870	70	857	3,386	110

samt stall, fähus och svinstia i varje stadsdel.

utan	Uppsamling av sopor eller stallspilling				Begagnade			Underjordiskt avlopp			Vattenledning å gård	Urinkur å gård	Kompostupplag å tomt	
	i haljor på plan	blott i köken	i ej flyttbara kärl	i vagn	stall	fähus	svinhus	från gård	från sop-plan	från stall och dylikt				
—	228	—	17	4	—	14	—	—	236	16	234	234	227	—
—	432	—	26	2	—	28	—	—	435	28	422	436	403	—
—	270	—	57	—	—	57	—	—	322	52	274	327	269	—
—	313	1	9	—	—	18	—	—	310	14	309	313	311	—
—	261	1	4	—	—	8	1	1	263	8	261	262	259	3
—	140	13	2	—	—	7	1	10	140	5	139	140	139	2
—	348	2	10	—	—	28	3	—	351	21	346	348	328	—
—	127	1	3	—	—	13	3	1	129	12	122	128	126	9
—	111	—	35	—	—	38	2	—	132	38	108	128	99	13
15	211	—	26	—	1	53	47	30	210	37	189	209	181	89
—	443	—	6	—	—	8	2	—	427	3	353	403	358	1
9	697	4	49	9	1	59	19	37	660	34	366	610	394	59
201	380	—	62	3	8	122	106	98	246	17	161	212	194	232
225	3,961	22	306	18	10	453	184	177	3,861	285	3,284	3,750	3,288	408

Tab. 3. Oskadliggjorda

Varuslag	Antal varor												Summa kassationer
	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Färskt kött o. organ av storbo- skap...	3	1	2	—	2	7	15	8	7	3	1	3	52
» » » » » kalv...	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	5
» » » » » får.....	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
» » » » » svin ...	1	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	4
» » » » » häst ...	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
Salt eller rökt kött	—	1	—	1	—	3	12	1	8	4	1	—	31
Korv eller andra av kött be- redda matvaror	—	1	1	2	—	11	11	2	7	—	—	—	35
Fisk	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2	—	1	5
Konserver	—	—	—	—	—	1	4	—	1	—	—	—	6
Frukt	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3
Summa	4	3	3	4	2	22	56	12	24	9	2	4	145

födoämnen år 1910.

Kg.	Ställe, där varorna anträffats				Kassations- orsak		Anmärkingar	
	Torg	Upplagsmagasin	Charkteri- verkstad	Handelslokal	Fartyg	Sjukliga förändringar		Försämning
362	—	4	19	28	1	—	52	Tre nötlevar (ej vägda.)
18	—	—	2	3	—	—	5	
—	—	—	—	2	—	—	2	121 fårlevar (ej vägda.)
149	—	1	—	3	—	—	4	
7	—	—	—	2	—	—	2	
174	—	4	1	26	—	—	31	1 kojuver (ej vägt.)
79	—	2	10	22	1	—	35	
—	2	1	—	2	—	—	5	15 tjog sill, 20 tjog sjökräftor.
34	—	—	—	6	—	—	6	
—	2	—	—	1	—	—	3	38 liter jordgubbar.
823	4	12	32	95	2	—	145	

Tab. 4. Bagerier, kött- och mjölklokaler vid slutet av år 1910.

Stadsdel	Bagerier			Charkuteriverkstäder			Köttbutiker			Mjölkkaffärer					
	ovan jord	i källarvåning	Summa	ovan jord	i källarvåning	Summa	ovan jord	i källarvåning	Summa	Läge			Drivas i samband med		
										ovan jord	i källarvåning	Summa	specierkaffär	bageri	huvudsakligen brödkaffär
Nordstaden	6	1	7	1	—	1	5	—	5	12	2	14	1	—	—
Sydstaden	26	5	31	2	—	2	136	1	137	20	4	24	1	—	—
Masthugget m. m.	15	13	28	6	2	8	27	3	30	40	15	55	8	1	—
Haga.....	6	5	11	5	—	5	27	—	27	31	4	35	9	—	—
Annedal m. m.	11	5	16	3	1	4	3	—	3	19	3	22	8	—	—
Landala m. m. ..	4	2	6	3	—	3	4	—	4	12	5	17	1	—	—
13:de och 14:de rotarne	4	18	22	—	—	—	5	3	8	8	20	28	8	—	—
15:de roten	4	3	7	1	1	2	2	2	4	5	6	11	2	—	—
Stampen	3	—	3	1	—	1	2	—	2	3	2	5	—	—	—
Gullbergsvass	1	—	1	—	—	—	2	—	2	5	—	5	—	—	—
Olskroken m. m.....	9	4	13	8	2	10	7	1	8	29	5	34	4	—	—
Masthuggsbergen	8	6	14	4	1	5	7	4	11	40	7	47	4	1	—
Majorna	18	10	28	7	1	8	12	1	13	28	8	36	3	2	—
Lundby.....	9	—	9	4	1	5	4	2	6	27	10	37	20	—	1
Summa	124	72	196	45	9	54	243	17	260	279	91	370	69	4	1

Tab. 5. Besiktningar av från utrikes ort infört kött år 1910.

Utförselland	Oxkött				Saltat fårkött		Saltat hästkött		Saltade organ		Färskt renkött		Anmärkingar
	Rökt		Saltat										
	antal parti	Kg.	antal parti	Kg.	antal parti	Kg.	antal parti	Kg.	antal parti	Kg.	antal parti	Kg.	
Finland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	689	
Danmark	1	25	—	—	—	—	1	2,998	—	—	—	—	Av hästkött reexporterades 78 kg. skämt.
Norge	—	—	—	—	—	—	—	—	1	300	1	52	Organen returnerade hit.
Island	—	—	—	—	14	8,049	—	—	—	—	—	—	
England	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1,100	—	—	Organen returnerade hit.
Ryssland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	168	
Amerika	—	—	18	23,985	4	6,550	—	—	—	—	—	—	
Summa	1	25	18	23,985	18	14,599	1	2,998	3	1,400	6	909	

Tab. 6. Sammandrag av resultaten från undersökningar, utförda 1 Sept.—

Mjölkförsäljare	Antal butiker	Medelfetthalt %	Fetthalt					Surhets-				
			under 3 %	3 % t. o. m. 3,2 %	3,2 % t. o. m. 3,4 %	minst 3,5 %	Summa prov	September månad				
								högst 7,5	7,6 t. o. m. 8	över 8	positiv reaktion	Summa prov
<i>I. Butiksinnehavare:</i>												
A.-B. Mjölkförsäljn. Direkt	66	3,52	—	8	33	91	132	23	4	3	2	30
J. Anderssons Mjölkförsäljnings A.-B.....	54	3,44	8	33	20	54	115	11	7	9	12	27
Sand. Johansson & Co.	28	3,39	12	11	10	35	68	3	3	2	4	18
Faganders Mejeri A.-B.....	15	3,49	4	4	9	21	38	9	—	1	1	10
A. Karlsson	10	3,27	3	6	4	6	19	—	1	2	3	3
C. Petterson	8	3,22	1	7	4	6	18	4	—	—	—	4
J. Eliasson.....	5	3,55	1	1	2	6	10	1	—	—	—	1
K. J. Olsson	5	3,23	2	2	5	3	12	—	—	2	2	2
Hj. Svensson.....	5	3,63	—	4	—	7	11	1	—	—	—	1
A. E. Ordqvist	4	3,31	1	1	4	2	8	2	—	1	—	3
J. A. Uranus	4	3,54	—	2	3	6	11	3	—	—	—	3
K. A. Karlsson	3	3,56	—	1	1	4	6	—	—	—	—	—
E. Dahlberg	3	3,20	1	1	2	2	6	3	—	—	—	3
Olaus Pettersson	3	3,45	1	1	—	5	7	1	—	—	—	1
Övriga butiksinnehavare...	166	3,39	52	90	89	178	409	37	11	—	2	48
Samtliga mjölkbutiker	379	3,42	86	172	186	426	870	108	26	20	26	154
<i>II. Icke butiksinnehavare:</i>												
Lantbor å Kungstorget ...	—	3,59	12	11	14	61	98	25	8	—	—	33
» » Masthuggstorget	—	3,43	14	6	7	26	53	11	2	1	1	14
» » Skansstorget.....	—	3,52	6	1	3	9	19	4	4	1	1	9
» » Olskrokstorget...	—	3,65	2	1	2	12	17	—	—	—	—	—
» » Landalatorget...	—	3,66	—	—	3	10	13	—	—	—	—	—
» » Kusttorget	—	3,21	2	3	2	2	9	—	—	—	—	—
» » Stigbergstorget..	—	3,43	2	1	—	3	6	—	—	—	—	—
» » gator	—	3,41	2	5	8	9	24	5	—	—	—	5
Samtliga lantbor	—	3,52	40	28	39	132	239	45	14	2	2	61
Samtl. ovanstående mjölkförsäljare	—	3,45	126	200	225	558	1,109	153	40	22	28	215

31 Dec. 1910 på inom Göteborg försäld oskummad, icke »kontrollerad» mjölk.

P R O V					Reduktos			Smutsmängd				Egentlig vikt		
grad					Avfärgnings- tid		Summa prov	ej synlig	synlig	tydlig botten- sats	Summa prov	normal	för hög eller för låg	Summa prov
Oktober—December					minst 3 tim.	under 3 tim.								
högst 7,5	7,6 t. o. m. 8	över 8	positiv alkohol- reaktion	Summa prov										
88	12	2	4	102	67	20	87	110	—	—	110	132	—	132
65	15	8	9	88	66	13	79	50	43	2	95	113	2	115
39	9	2	—	50	43	3	46	37	18	3	58	66	2	68
24	4	—	2	28	26	—	26	25	6	—	31	38	—	38
15	1	—	—	16	10	4	14	8	9	—	17	19	—	19
8	3	3	3	14	12	2	14	11	4	1	16	16	2	18
4	5	—	—	9	4	3	7	7	3	—	10	10	—	10
6	1	3	2	10	5	3	8	6	4	—	10	10	2	12
6	3	1	2	10	8	1	9	6	5	—	11	11	—	11
4	—	1	1	5	6	—	6	6	—	1	7	7	1	8
7	1	—	—	8	7	—	7	4	4	—	8	11	—	11
5	1	—	—	6	5	—	5	4	2	—	6	6	—	6
2	1	—	—	3	3	—	3	2	1	—	3	6	—	6
6	—	—	—	6	6	—	6	3	2	1	6	7	—	7
305	42	14	12	361	274	33	307	228	131	11	370	399	10	409
584	98	34	35	716	542	82	624	507	232	19	758	851	19	870
59	4	2	2	65	53	2	55	49	32	7	88	93	5	98
33	6	—	—	39	39	—	39	25	24	4	53	45	8	53
8	2	—	—	10	8	2	10	8	9	2	19	18	1	19
15	1	1	—	17	8	—	8	10	4	3	17	16	1	17
11	1	1	—	13	11	2	13	7	2	4	13	13	—	13
6	3	—	—	9	4	—	4	3	4	2	9	8	1	9
5	1	—	—	6	3	—	3	1	3	2	6	4	2	6
18	1	—	—	19	12	—	12	14	4	6	24	24	—	24
155	19	4	2	178	138	6	144	117	82	30	229	221	18	239
739	117	38	37	894	680	88	768	624	314	49	987	1,072	37	1,109

Tab. 7. Översikt av födda i Göteborg år 1910, med fördelning på månader.

	Levande födda					Dödfödda					Summa födda	Därav ökta
	äkta		ökta		tillsam- mans	äkta		ökta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Januari	146	144	29	29	348	5	7	—	1	13	361	59
Februari	154	144	29	26	353	7	—	1	2	10	363	58
Mars	199	163	37	30	429	3	2	5	—	10	439	72
April	130	145	47	38	360	2	1	1	2	6	366	88
Maj	161	151	34	42	388	4	3	3	1	11	399	80
Juni	177	149	28	26	380	3	1	1	2	7	387	57
Juli	148	163	26	38	375	3	6	1	1	11	386	66
Augusti	158	117	46	36	357	5	1	2	—	8	365	84
September	188	146	35	25	394	4	6	1	—	11	405	61
Oktober	147	131	44	24	346	1	6	—	3	10	356	71
November	148	135	32	21	336	4	4	1	2	11	347	56
December	148	123	32	39	342	2	2	3	—	7	349	74
Hela året	1,904	1,711	419	374	4,408	43	39	19	14	115	4,523	826

Tab. 8. Översikt av födda i Göteborg år 1910, med fördelning på församlingar.

	Levande födda					Dödfödda					Summa födda	Därav ökta
	äkta		ökta		tillsam- mans	äkta		ökta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Domkyrkan	80	82	53	46	261	—	4	5	1	10	271	105
Vasa	224	207	45	43	519	6	4	3	3	16	535	94
Kristine	96	83	19	25	223	6	1	2	—	9	232	46
Haga	101	107	40	32	280	3	2	—	2	7	287	74
Annedal	219	167	43	41	470	3	6	1	—	10	480	85
Masthugget	168	165	40	37	410	2	2	1	1	6	416	79
Oskar Fredrik	323	264	58	47	692	10	7	2	2	21	713	109
Karl Johan	248	235	33	35	551	4	4	2	1	11	562	71
Gamlestaden	224	202	57	40	523	6	4	—	3	13	536	100
Lundby	203	174	31	28	436	3	3	3	—	9	445	62
Garnison	1	11	—	—	12	—	1	—	—	1	13	—
Tyska	10	7	—	—	17	—	—	—	1	1	18	1
Mosaiska	4	1	—	—	5	—	—	—	—	—	5	—
Katolska	3	6	—	—	9	—	1	—	—	1	10	—
Hela året	1,904	1,711	419	374	4,408	43	39	19	14	115	4,523	826

Tab. 9. Befolkningens rörlighet i varje av Göteborg stads församlingar år 1910.

	Folkmängd ^{31/12} 1909	Ingångna äktenskap	Levande födda		Döda	Överskott av			Folkmängd ^{31/12} 1910
			alla	därav oäkta		levande födda + och döda -	Inflyttade + och utflyttade -		
Domkyrkan.....	13,080	151	261	99	230	+ 31	+ 289	13,400	
Vasa	24,973	198	519	88	464	+ 55	+ 303	25,331	
Kristine	10,992	89	223	44	148	+ 75	- 181	10,886	
Haga	13,159	110	280	72	201	+ 79	- 68	13,170	
Annedal	15,748	150	470	84	201	+ 269	+ 474	16,491	
Masthugget	12,669	86	410	77	203	+ 207	- 42	12,834	
Oskar Fredrik	23,680	196	692	105	339	+ 353	+ 546	24,579	
Karl Johan.....	19,538	102	551	68	306	+ 245	- 44	19,739	
Gamlestaden	13,568	95	523	97	193	+ 330	+ 2	13,900	
Lundby	13,988	80	436	59	201	+ 235	- 152	14,071	
Garnison.....	817	1	12	—	6	+ 6	- 11	812	
Tyska	809	—	17	—	5	+ 12	+ 44	865	
Mosaiska	612	7	5	—	6	- 1	+ 2	613	
Katolska	322	4	9	—	7	+ 2	- 24	300	
Summa	163,955	1,269	4,408	793	2,510	+ 1,898	+ 1,138	166,991	

Tab. 10. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1906—1910.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döda inom staden på 1,000 inne- vånare för år räknat	1906	14.2	16.2	13.4	13.2	14.2	17.6	16.0	11.9	17.0	10.8	13.2	11.2	15.3
	1907	13.3	17.1	14.9	13.4	16.1	16.5	12.4	14.2	8.9	8.7	11.2	11.8	13.7
	1908	13.9	20.8	16.9	14.2	16.4	11.7	11.8	14.3	10.5	14.9	9.6	11.9	14.3
	1909	12.6	14.9	13.3	16.6	12.0	11.2	14.7	10.9	8.0	10.6	11.0	10.9	17.5
	1910	13.9	14.7	14.0	19.5	16.5	13.5	15.7	11.2	12.2	10.3	10.2	15.4	14.1
Medeltal 1906—1910	13.5	16.5	14.5	15.4	15.0	14.1	14.1	12.5	11.3	11.0	11.0	12.2	14.9	
Alla döda bland här kyrkoskrivna	1906	2,311	212	185	176	192	237	224	174	229	145	181	154	202
	1907	2,253	241	209	186	225	233	182	205	135	122	161	164	190
	1908	2,404	289	238	203	235	163	177	209	164	215	140	172	199
	1909	2,226	210	192	236	174	161	214	182	130	152	172	155	248
	1910	2,459	205	200	279	241	213	235	170	187	156	152	219	202

Tab. 11. Dödligheten inom Göteborg år 1910 för olika stadsdelar bland mantalsskrivna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden.....	5,008	49	9.8
2	Sydstaden	9,386	147	15.7
3	Masthugget m. m.	16,476	174	10.6
4	Masthuggsbergen	25,021	354	14.1
5	Majorna	21,593	313	14.5
6	Haga	12,955	172	13.3
7	13:de och 14:de rotarna.....	13,238	123	9.3
8	Landala	8,826	140	15.9
9	Annedal och Änggården.....	9,545	132	13.8
10	Stampen, Gullbergsvass	6,007	66	11.0
11	15:de roten.....	5,968	48	8.0
12	Olskroken m. m.....	13,875	173	12.5
13	Lundby.....	13,890	186	13.4
14	Fattighusen.....	1,719	212	123.3
	Summa	163,507	2,289	—

Tab. 12. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1910.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December
Temperatur C. 1910, absolut maximum	+30.5	+ 7.5	+ 7.0	+10.0	+19.0	+26.0	+30.5	+27.0	+25.5	+19.0	+16.0	+ 8.5	+ 8.0
» » » » minimum	-12.0	-12.0	- 7.5	- 3.0	- 3.0	+ 2.0	+ 8.0	+ 9.0	+10.0	+ 1.5	- 1.0	- 3.5	- 7.0
» » » » medeltal.....	+ 8.82	+ 0.8	+ 1.8	+ 3.6	+ 7.3	+13.1	+17.6	+17.5	+16.6	+13.1	+ 9.0	+ 2.7	+ 2.7
» » » » medeltal åren 1859—1900.....	+ 7.25	- 0.7	- 0.9	+ 0.6	+ 5.4	+10.4	+15.0	+16.8	+15.9	+12.7	+ 7.8	+ 3.6	+ 0.4
Nederbörd 1910, millimeter.....	930.0	81.4	124.7	49.9	60.4	70.6	58.1	71.6	181.0	26.2	30.6	100.5	75.0
» » » » medeltal millimeter åren 1860—1894.....	768.5	67.6	46.5	48.7	37.4	49.5	55.6	71.9	88.1	88.5	79.0	69.4	66.3
Relativ fuktighet 1910, medeltal %	76	87	87	78	69	60	58	71	76	78	78	86	87
Barometern i millimeter 1910.....	756.4	750.8	752.5	762.5	754.2	758.3	757.1	754.3	756.5	762.0	764.2	749.4	754.4

Tab. 13. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1910.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
Difteri	28	47	43	52	63	42	49	25	101	152	187	185	974
Strypsjuka	3	7	5	3	—	1	—	2	6	7	8	3	45
Skarlakansfeber	4	7	6	4	8	15	5	16	22	26	14	10	137
Nervfeber	3	18	1	—	3	10	15	26	21	4	8	5	114
Barnsängsfeber	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	3
Barnförslamning	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2
Epidemisk hjärnfeber	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Malaria	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—

Tab. 14. Översikt av smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1901—1910.

	1901		1902		1903		1904		1905		1906		1907		1908		1909		1910	
	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde
Smittkoppor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	1	—	2	—	3,052	173	4	—	31	—	1,048	28	536	23	345	21	1,104	41	1,067	74
Skarlakansfeber	167	5	1,074	49	649	34	142	13	193	7	330	8	443	13	319	7	166	10	137	7
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	135	7	55	11	122	11	112	3	234	20	139	13	77	8	305	20	152	13	114	9
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—
Påssjuka	317	—	200	—	115	—	—	—	9	—	318	—	153	—	21	—	40	—	21	—
Influensa	2,662	12	1,333	9	413	1	1,299	7	853	4	521	2	1,233	5	2,349	30	500	5	1,178	8
Kikhosta	706	45	622	50	119	12	466	32	737	52	249	28	438	20	594	52	568	28	642	39
Difteri	164	12	101	9	68	12	106	15	163	13	199	15	236	16	484	34	453	25	974	46
Strypsjuka	23	1	41	6	25	1	25	—	39	4	47	9	50	13	73	12	57	10	45	7
Akut barnförslamning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	2	2	—	—	—	—	2

Tab. 15. Sammandrag över sjukligheten i Göteborg

	1	2	3
	Sjukdomar		
		Under 2 år	Från 2 till 7 år
1	Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	25	61
2	Mässling. <i>Morbilli</i>	338	575
3	Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	4	34
4	Rash. <i>Roseola febrilis</i>	10	66
5	Feber av obestämd art. <i>Febricula</i>	3	5
6	Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	3	12
7	Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	4	2
8	Pässjuka. <i>Parotitis</i>	3	7
9	Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	16	73
10	Kikhosta. <i>Pertussis</i>	236	349
11	Difteri. <i>Diphtheria</i>	45	217
12	Strypsjuka. <i>Croup</i>	20	37
13	Ros. <i>Erysipelas</i>	3	5
14	Varfeber. <i>Pyæmia</i>	—	—
15	Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—
16	Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	1	3
17	Malaria	—	—
18	Epidemisk hjärnfeber. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i>	1	—
19	Barnförlämning. <i>Poliomyelitis acuta</i>	1	—
20	<i>Syphilis</i>	2	—
21	Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—
22	Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	1	—
23	Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	16	30
24	Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,424	1,318
25	Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	194	150
26	Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	—	11
27	Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	40	245
28	Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	104	79
29	Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	1,102	562
30	Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	—	7
31	Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	1	3
32	Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	—	10
33	Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	—	4
34	Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	—	2
35	Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	—	14
36	<i>Erythema multiforme</i>	1	—
37	Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	1	36
38	Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	13	17
39	Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	1	—
40	Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	2
41	Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	—	7
	Summa	3,613	3,943

år 1910, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Från 7 till 15 år	Från 15 till 60 år	Över 60 år	Summa	Staden inom Vallgraven samt Pustervik	13:de och 14:de rotarna, Hagaheden m. m. väster om Södra handsvägen	Haga, Annedal, Landala och Vestra Brantåla	Majorna och Masthugget väster om Olivedalsbäcken	Garnlestaden, Stampen, Burgården, 15:de roten m. m.	Lundby	Okänd bostad
37	5	—	128	2	4	40	51	24	7	—
128	26	—	1,067	35	34	195	689	61	53	—
16	2	—	56	2	1	19	22	9	3	—
105	15	—	196	3	5	76	96	16	—	—
1	2	—	11	—	—	5	2	4	—	—
21	38	—	74	—	—	14	35	4	20	1
—	—	—	6	2	—	1	1	2	—	—
10	1	—	21	1	1	1	6	4	8	—
113	799	177	1,178	76	47	380	489	153	33	—
53	4	—	642	16	21	85	377	59	84	—
159	40	—	461	6	4	98	287	10	56	—
4	—	—	61	2	—	8	40	4	7	—
4	55	11	78	4	3	24	33	10	4	—
1	3	—	4	—	—	—	4	—	—	—
—	2	—	2	1	—	1	—	—	—	—
1	22	—	27	3	—	—	22	2	—	—
—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—
—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
—	7	—	9	—	1	2	4	1	1	—
—	17	—	17	1	1	2	12	1	—	—
8	12	1	22	—	1	9	10	1	1	—
21	95	2	164	10	14	47	59	29	5	—
581	1,268	465	5,056	227	144	1,213	2,414	437	621	—
43	85	40	512	19	10	154	279	36	14	—
22	57	6	96	3	1	32	51	7	2	—
372	546	16	1,219	78	48	365	502	105	121	—
68	243	38	532	48	17	113	245	80	29	—
167	789	197	2,817	138	69	696	1,328	381	204	1
15	120	3	145	5	6	48	68	8	10	—
1	16	2	23	1	—	9	11	—	2	—
8	33	13	64	5	—	5	33	9	12	—
13	50	4	71	4	—	13	44	6	3	1
17	399	82	500	98	11	84	222	78	6	1
29	162	17	222	14	4	64	102	15	23	—
2	9	2	14	—	—	1	8	4	1	—
31	18	—	86	7	3	23	38	10	5	—
17	32	2	81	6	2	22	24	10	17	—
8	32	11	52	1	—	19	15	6	11	—
—	1	—	3	—	—	1	2	—	—	—
8	3	—	18	—	—	1	17	—	—	—
2,084	5,009	1,089	15,738	818	452	3,870	7,644	1,587	1,363	4

Tab. 16. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1910.

	Jannari	Februari
1 Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	9	8
2 Mässling. <i>Morbilli</i>	533	245
3 Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	1	2
4 Rash. <i>Roseola febrilis</i>	1	—
5 Feber av obestämd art. <i>Febricula</i>	—	—
6 Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	6	18
7 Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	—	—
8 Pässjuka. <i>Parotitis</i>	4	8
9 Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	59	133
10 Kikhosta. <i>Pertussis</i>	73	75
11 Difteri. <i>Diphtheria</i>	14	23
12 Strypsjuka. <i>Croup</i>	4	6
13 Ros. <i>Erysipelas</i>	4	9
14 Varfeber. <i>Pyæmia</i>	—	—
15 Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—
16 Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	2	1
17 Malaria	—	—
18 Epidemisk hjärnfeber. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i>	—	—
19 Barnförslamning. <i>Poliomyelitis acuta</i>	—	—
20 <i>Syphilis</i>	—	—
21 Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	1	1
22 Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	2	—
23 Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	20	17
24 Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	461	514
25 Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	90	76
26 Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	2	8
27 Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	65	73
28 Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	41	36
29 Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	139	152
30 Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	12	13
31 Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	3	1
32 Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	1	8
33 Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	7	3
34 Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	29	44
35 Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	14	16
36 <i>Erythema multiforme</i>	—	2
37 Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	15	9
38 Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	3	8
39 Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	4	4
40 Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—
41 Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	5	1
Summa	1,624	1,514

fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December	Alla
7	6	11	3	6	11	—	11	21	35	128
96	42	4	5	8	2	4	9	64	55	1,067
1	2	2	4	2	13	9	13	5	2	56
—	1	16	1	2	—	1	1	74	99	196
—	—	—	—	—	8	3	—	—	—	11
3	—	3	6	6	20	8	1	2	2	74
—	—	—	—	—	5	1	—	—	—	6
5	1	—	1	—	1	—	—	1	—	21
478	318	44	7	—	—	2	20	55	62	1,178
82	42	31	53	44	53	36	43	57	53	642
24	12	23	24	22	19	34	79	99	88	461
4	1	3	4	—	3	3	11	9	13	61
4	4	6	7	5	8	5	9	7	10	78
—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	4
5	1	2	2	—	6	1	—	—	1	2
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	27
—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
—	1	1	1	1	—	—	3	1	1	9
—	2	1	2	2	4	—	—	3	1	17
—	2	1	1	3	2	5	1	3	2	22
17	19	15	10	7	7	7	7	22	16	164
665	650	450	288	229	245	230	309	526	489	5,056
46	58	48	28	20	14	15	16	47	54	512
19	7	7	7	9	10	9	6	7	5	96
76	61	60	82	70	109	94	179	221	129	1,219
40	25	21	50	45	109	46	42	46	31	532
169	139	156	320	430	558	247	186	183	138	2,817
13	13	19	10	8	16	7	11	12	11	145
1	—	2	1	1	4	3	2	3	2	23
7	2	3	6	2	4	7	6	11	7	64
7	3	4	6	4	6	4	8	10	9	71
54	33	40	35	35	68	35	32	54	41	500
16	17	16	26	12	24	10	19	34	18	222
7	—	—	1	1	1	1	—	—	1	14
5	6	8	5	8	7	10	5	5	3	86
7	7	2	8	14	12	6	5	7	2	81
5	3	3	3	2	4	7	4	5	8	52
—	1	—	—	—	—	1	—	—	1	3
2	2	1	—	—	—	1	3	2	1	18
1,865	1,481	1,003	1,008	998	1,356	852	1,045	1,599	1,393	15,738

Tab. 17. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg kyrkoskrivning inom och utom staden avlidna (efter ålder och kön).

Dödsorsakernas benämning (Siffrorna hänvisa till gällande dödsorsaksnomenklatur)	De avlidnas levnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning						
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Över 80 år	Okänd ålder	Man- køn	Kvinn- køn	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.			
I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar.																				
3. Missfoster och bildningsfel. <i>Monstrum et vitium primæ conformationis</i>	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	
4. Medfödd svaghet. <i>Debilitas congenita</i>	57	49	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59	51	110	
5. Bristande lungutvidgning. <i>Atelectasis pulmonum</i>	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5	
6. Medfödd syfilis. <i>Syphilis congenita</i>	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	
7. Övriga medfödda sjukdomar. <i>Alii morbi congeniti</i>	3	1	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	7	
Summa	64	54	1	3	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	68	59	127	
II. Ålderdomssjukdomar.																				
8. Ålderdomsavtyning. <i>Marasmus senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78	182	260	
9. Ålderdomsbrand. <i>Gangræna senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	79	183	262	
III. Akuta infektionssjukdomar.																				
11. Mässling. <i>Morbilli</i>	3	—	10	7	34	19	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	47	29	76	
12. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	—	—	1	2	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	7	
14. Tarmtyfus. <i>Febris typhoides</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	7	10	
17. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras, Cholera infantum</i>	2	2	1	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	5	9	
19. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	4	3	7	8	13	7	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	24	20	44	
20. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	4	—	—	—	3	5	8	
21. Difteri. <i>Diphtheria</i>	3	—	1	2	14	14	6	5	1	—	—	—	—	—	—	—	26	21	47	
22. Strypsjuka. <i>Laryngitis pseudomembranacea (Croup)</i>	—	—	1	—	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	7	
23. Varfeber. <i>Pyæmia, Septicæmia</i>	2	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	5	18	
24. Barnsängsfeber. <i>Sepsis puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	
25. Ros. <i>Erysipelas</i>	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5	8	
26. Stelkramp. <i>Tetanus</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Summa	17	8	21	21	65	52	6	9	2	4	2	6	8	2	4	3	4	1	4	
																	127	112	239	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De avlidnas									
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
IV. Kroniska infektionssjukdomar.										
32. Tuberkelsjukdom. <i>Tuberculosis:</i>										
a) Lungsot. <i>Tuberculosis v. phthisis pulmonum</i>	—	2	3	—	9	8	10	8	4	13
b) Hjärttuberkulos. <i>Tuberculosis cerebri. Meningitis tuberculosa</i>	1	—	7	1	19	20	10	7	—	5
c) Ben- och ledgångstuberkulos. <i>Tuberculosis ossium et articulationum</i>	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1
d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos. <i>Tuberculosis aliorum organorum et t. universalis</i>	—	1	1	2	2	—	3	1	1	3
33. Syfilis. <i>Syphilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1	3	11	3	30	29	24	16	6	22
V. Konstitutionella sjukdomar.										
39. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>	—	—	3	—	2	—	—	—	—	—
41. Andra konstitutionella sjukdomar. <i>Aliæ cachexiæ</i>	1	—	—	—	1	1	—	—	—	1
Summa	1	—	3	—	3	1	—	—	—	1
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.										
43. Kronisk narkotisk förgiftning. <i>Narcotismus chronicus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus. Delirium tremens</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VII. Sinnessjukdomar.										
46. Sinnessjukdom. <i>Insania</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Levnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning		
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man-kön		Kvinn-kön	Båda
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.				
18	25	81	112	54	42	18	13	2	1	—	—	199	224	423	Kroniska infektionssjukdomar. Tuberkelsjukdom. a) Lungsot.
—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	39	34	73	
2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	10	c) Ben- och ledgångstuberkulos.
1	—	3	7	1	1	—	2	—	—	—	—	12	17	29	d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos.
—	—	2	—	4	2	—	—	—	—	—	—	6	2	8	Syfilis.
21	27	89	121	59	45	18	15	2	1	—	—	261	282	543	
Konstitutionella sjukdomar.															
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5	Engelska sjukan.
—	—	1	1	3	4	3	2	—	—	—	—	9	9	18	Andra konstitutionella sjukdomar.
—	—	1	1	3	4	3	2	—	—	—	—	14	9	23	
Kroniska förgiftningssjukdomar.															
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Kronisk narkotisk förgiftning.
—	—	1	—	7	1	3	1	—	—	—	—	11	2	13	Kronisk alkoholsjukdom.
—	—	2	—	7	1	3	1	—	—	—	—	12	2	14	
Sinnessjukdomar.															
—	—	5	—	5	7	5	3	1	1	—	—	16	11	27	Sinnessjukdom.
—	—	5	—	5	7	5	3	1	1	—	—	16	11	27	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De avlidnas										
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	
VIII. Nervsystemets sjukdomar.											
47. Hjärnslag. Hjärnuppmjukning. <i>Hæmorrhagia cerebri et meningum. Emollitio cerebri</i>	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
48. Hjärn- och hjärnhinneinflammation. <i>Encephalitis et meningitis. Abscessus cerebri</i>	1	—	1	1	3	1	1	—	—	—	—
49. Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor. <i>Myelitis et meningitis spinalis acuta et chronica</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
50. Ryggmärgstvinsot. <i>Tabes dorsalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51. Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
52. Eklampsi. <i>Eclampsia</i>	2	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—
53. Konvulsioner. <i>Convulsiones</i>	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
54. Sockersjuka. <i>Diabetes mellitus</i>	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
55. Andra sjukdomar i nervsystemet. <i>Alii systematis nervosi morbi</i>	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	6	3	5	2	3	2	2	—	—	—	—
XI. Cirkulationsorganens sjukdomar.											
58. Hjärtinflammation. <i>Endocarditis. Myocarditis. Pericarditis</i>	—	—	—	—	2	—	1	1	—	—	—
59. Fetthjärta. <i>Cor adiposum</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
60. Organiskt hjärtfel. <i>Vitium organicum cordis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
61. Hjärtförlamning. <i>Paralysis cordis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
62. Pulsåderinflammation. <i>Endarteriitis chronica</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
63. Pulsåderbräck. <i>Aneurysma</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
65. Blodpropp. <i>Thrombosis. Embolia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
66. Andra sjukdomar i blodomloppsorganen. <i>Alii organorum circulationis morbi</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	2	—	1	1	1	—	—

Levnadsålder												Summa			Dödsorsakens benämning
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man-kön	Kvinn-kön	Båda	
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.				
—	—	—	—	6	9	24	27	1	5	—	—	33	42	75	<i>Nervsystemets sjukdomar.</i>
2	2	5	2	1	—	1	3	—	—	—	—	15	9	24	Hjärnslag. Hjärnuppmjukning.
—	—	1	1	1	2	—	4	—	—	—	—	2	7	9	Hjärn- och hjärnhinneinflammation.
—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	3	1	4	Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor.
1	—	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	3	5	8	Ryggmärgstvinsot.
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	7	Fallandesot.
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	1	4	Eklampsi.
2	1	6	3	5	1	3	8	—	—	—	—	17	15	32	Konvulsioner.
—	—	1	—	1	2	1	1	—	—	—	—	6	3	9	Sockersjuka.
4	5	13	9	17	16	33	43	1	5	—	—	84	88	172	Andra sjukdomar i nervsystemet.
XII. Cirkulationsorganens sjukdomar.															
—	—	2	2	3	5	6	6	—	—	—	—	14	14	28	<i>Cirkulationsorganens sjukdomar.</i>
—	—	1	—	1	—	2	2	—	—	—	—	4	2	6	Hjärtinflammation.
2	1	5	17	5	15	6	10	—	2	—	—	19	46	65	Fetthjärta.
—	—	1	1	4	1	8	6	1	—	—	—	14	8	22	Organiskt hjärtfel.
—	—	—	—	2	2	18	12	2	2	—	—	22	16	38	Hjärtförlamning.
—	—	2	—	1	—	1	2	—	—	—	—	4	2	6	Pulsåderinflammation.
—	—	1	—	1	1	1	3	—	—	—	—	2	6	8	Pulsåderbräck.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Blodpropp.
—	—	—	1	5	1	5	5	—	—	—	—	10	7	17	Andra sjukdomar i blodomloppsorganen.
2	2	11	21	22	25	47	46	3	4	—	—	89	101	190	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De avlidnas									
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
XII. Andningsorganens sjukdomar.										
67. Strupsjukdom. <i>Morbus laryngis</i>					2					
68. Ödem i struphuvudet. <i>Oedema laryngis</i>										
69. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis. Empyema</i> ...					1	1				
70. Akut luftrörsinflammation. <i>Bronchitis acuta</i>	19	17	11	7	8	7		1		
71. Kronisk luftrörsinflammation. <i>Bronchitis chronica</i>				2	1					
72. Blodträngning och ödem i lungorna. <i>Hyperæmia et oedema pulmonum</i>	4	1								
73. Lungblödning. <i>Hæmorrhagia pulmonum</i>										
74. Lungemfysem. Bröstkramp. <i>Emphysema pulmonum. Asthma</i>										
75. Lunginflammation. <i>Pneumonia acuta</i>	12	12	14	17	26	25	1	1	1	
76. Kroniska yrkespneumonier. <i>Pneumonoconiosis</i> ...										
77. Lungbrand. <i>Gangræna pulmonum</i>										
78. Andra sjukdomar i andningsorganen, <i>Alii organorum respirationis morbi</i>										
Summa	35	30	25	26	38	33	1	2	1	
XIII. Matsmältningsorganens sjukdomar.										
81. Akut inflammation i magen och tarmarna. <i>Gastritis, enteritis et colitis acuta</i>	27	15	5	11	11	8	1	1		
82. Kronisk inflammation i magen och tarmarna. <i>Gastritis, enteritis et colitis chronica</i>	1		2	1	2	1				
83. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis. Perityphlitis</i>									1	
84. Magsår. <i>Ulcus ventriculi</i>						1	1	1		
85. Tarmhinder. <i>Ileus</i>										
86. Tarmbräck. <i>Hernia intestinalis</i>										
87. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	1	2			2					
89. Leversjukdom. <i>Morbus hepatis</i>		1								
90. Gallsten. <i>Cholelithiasis</i>										
91. Andra sjukdomar i matsmältningsorganen. <i>Alii organorum digestionis morbi</i>										
Summa	29	18	7	12	15	10	2	3		

Dödsorsakens benämning	Levnadsålder										Summa				
	15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man-kön	Kvinn-kön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.			
Andningsorganens sjukdomar.															
Strupsjukdom.													2		2
Ödem i struphuvudet.													1		1
Lungsäcksinflammation.													3	2	5
Akut luftrörsinflammation.													41	34	75
Kronisk luftrörsinflammation.													12	16	28
Blodträngning och ödem i lungorna.													4	1	5
Lungblödning.													1		1
Lungemfysem.														3	3
Lunginflammation.	1		12	8	15	10	15	24	4	9			101	107	208
Kroniska yrkespneumonier.													1		1
Lungbrand.														1	1
Andra sjukdomar i andningsorganen.													1	1	2
Summa	1		14	9	19	14	28	38	5	11			167	165	332
Matsmältningsorganens sjukdomar.															
Akut inflammation i magen och tarmarna.													48	35	83
Kronisk inflammation i magen och tarmarna.													5	5	10
Blindtarmsinflammation.	1	1	1	2	3	2							5	6	11
Magsår.													4	6	10
Tarmhinder.													6	6	12
Tarmbräck.													3	1	4
Bukhinneinflammation.													3	8	11
Leversjukdom.													5	2	7
Gallsten.													1	3	4
Andra sjukdomar i matsmältningsorganen.	1												4	2	6
Summa	2	1	5	6	14	9	9	13	1	2			84	74	158

Tab. 19. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på stadsdelar.

	Nordstaden	Sydstaden	Mashuggen m. m.	Mashuggs- bergen	Majorna	Haga	Både och I:de rolarna	Landala	Änggården	Ännedal, Gullbergsvass	Stampen, 15:de roten	Olskroken m. m.	Landby	Fattighusen	Summa
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	1	7	4	29	21	9	1	7	11	4	—	13	14	2	123
Ålderdomssjukdomar	5	19	19	18	25	24	23	11	13	7	6	13	9	62	254
Akuta infektionssjukdomar	2	7	22	55	33	11	2	14	15	11	5	15	19	17	228
Kroniska infektionssjukdomar	9	24	32	90	67	33	19	26	37	18	12	57	34	52	510
Konstitutionella sjukdomar	1	—	6	2	2	3	1	1	2	2	—	2	—	1	23
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	1	—	2	—	1	—	1	1	1	—	—	—	2	9
Sinnessjukdomar	—	—	—	—	1	2	—	1	1	—	—	—	—	11	16
Nervsystemets sjukdomar	3	9	17	18	19	8	15	11	7	3	5	5	12	19	151
Cirkulationsorganens sjukdomar	2	15	20	17	23	22	17	13	11	4	5	6	9	16	180
Andningsorganens sjukdomar	5	28	17	56	59	20	13	23	14	6	5	30	35	7	318
Matsmältningsorganens sjukdomar	5	9	12	34	15	5	9	11	4	1	2	13	25	6	151
Urinorganens sjukdomar	2	10	5	7	9	9	7	3	2	1	3	4	1	—	63
Kvinnliga könsorganens sjukdomar	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	1	—	—	4
Rörelseorganens o. bensystemets sjukdomar	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	3
Hud- och bindvävsjukdomar	—	—	2	2	—	1	—	—	1	1	—	—	1	1	9
Svulster	10	14	15	16	28	17	11	10	11	3	5	7	15	10	172
Våldsam död: olyckshändelse eller våda... självmod	1	—	2	4	7	3	3	3	1	3	—	5	9	2	43
mord eller dråp	3	3	1	3	3	4	1	2	1	—	—	1	3	3	28
	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	4
Summa	49	147	174	354	313	172	123	140	132	66	48	173	186	212	2,289

Tab. 20. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrivna, som år 1910 avlidit utom staden.

	De avlidnas levnadsålder														Summa										
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinnkön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.					
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	3	3	—	—	—	—	4	4	8
Akuta infektionssjukdomar	1	1	1	2	3	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	6	11
Kroniska infektionssjukdomar	1	—	—	—	2	—	2	1	—	1	—	3	6	11	5	1	—	—	—	—	—	—	16	17	33
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	1	—	—	—	—	—	4	1	5
Sinnessjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	3	2	—	—	—	—	—	8	3	11
Nervsystemets sjukdomar	—	—	1	1	—	—	—	—	2	—	1	4	—	3	1	4	4	—	—	—	—	—	12	9	21
Cirkulationsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	1	2	—	1	1	1	—	—	—	3	7	10
Andningsorganens sjukdomar	2	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	4	—	2	1	2	—	—	—	—	—	—	12	2	14
Matsmältningsorganens sjukdomar	—	2	—	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	7
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	4	1	5
Svulster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	—	—	—	—	—	—	5	—	5
Våldsam död: olyckshändelse eller våda ...	—	—	—	—	2	—	—	1	1	1	—	—	12	—	1	—	—	—	—	—	—	—	16	2	18
själv mord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	2	5
Ej uppgiven dödsorsak	2	1	1	1	—	1	—	—	—	1	—	2	—	2	—	—	1	—	1	—	—	—	8	5	13
Summa	8	5	3	7	9	2	2	4	2	4	2	6	36	16	24	9	14	11	4	2	—	—	104	66	170

Tab. 19. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på stadsdelar.

Tab. 21. Dödsorsakerna år 1910 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.

	De avlidnas levnadsålder												Summa													
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinnkön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.						
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	4	—	—	—	—	2	5	7
Akuta infektionssjukdomar	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	1	3
Kroniska infektionssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4
Nervsystemets sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Cirkulationsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	1	5	6
Andningsorganens sjukdomar	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	3	5
Matsmältningsorganens sjukdomar	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Svulster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	4	4
Våldsam död: olyckshändelse eller våda ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
själv mord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Ej uppgiven dödsorsak	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Summa	2	2	2	2	1	—	—	1	—	—	—	—	3	1	5	4	4	4	7	1	7	—	—	18	24	42

Tab. 22. Dödsfall på 1,000 invånare i nedanstående sjukdomar årligen 1906—1910, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.

	1906	1907	1908	1909	1910	Medeltal	
						1906—1910	1901—1905
Dödsfall i tuberculosis pulmonum (inom staden avlidna).....	2.9	2.3	2.3	2.2	2.4	2.4	2.7
» » acut bronchit (barn till 1 års ålder)	0.4	0.4	0.5	0.3	0.3	0.4	0.4
» » cancer	1.0	0.9	0.8	1.0	0.8	0.9	1.0
» » acut diarrhé (barn till 1 års ålder)	0.4	0.5	0.6	0.3	0.3	0.4	0.8

Sjukdomar i Göteborgs stads 1901—1910

Tab. 23

Summa 240 163 51 63 161 53 53 220 28 11

Tab. 23. Jämförande översikt av antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1901—1910.

	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	—	—	173	—	—	28	23	21	41	74	36
Skarlakansfeber.....	5	49	34	13	7	8	13	7	10	7	15
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	7	11	11	3	20	13	8	30	13	9	13
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk influensa	12	9	1	7	4	2	5	30	5	8	8
Epidemisk hjärnfeber.....	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Kikhosta	45	50	12	32	52	28	20	52	28	39	36
Difteri och strypsjuka	13	15	13	15	17	24	29	36	35	53	25
Varfeber	7	13	8	7	10	20	15	13	16	18	13
Barnsängsfeber	—	—	1	3	2	2	—	3	2	3	2
Lungstot	354	347	350	350	412	439	367	377	363	397	376
Hjärttuberkulos	80	84	89	70	64	57	65	63	69	70	71
Luftrörsinflammation, akut och kronisk.....	88	98	94	112	82	113	116	119	82	97	100
Lunginflammation.....	146	125	100	105	115	113	150	146	139	201	134
Inflammation i mage o. tarmar, akut o. kronisk	171	87	117	126	170	110	100	111	66	86	114

Tab. 24. Hos Bostadsinspektionen anmälda osunda bostäder ¹/₅—³¹/₁₂ 1910.

Klagomålens natur	Antal behandlade lägenheter	Missförhållandena			Åtgärder			Ärendet		
		av-hjälpta	delvis av-hjälpta	ej av-hjälpta	vidtagna företrädesvis av		inga	avfört	kvarstår	överlämnat till annan myndighet
					husägaren	hyresgästen				
Bofällig lägenhet.....	74	58	11	5	63	6	5	66	8	—
Fukt.....	65	40	13	11	48	5	11	52	12	1
Mörk lägenhet.....	42	1	18	23	5	14	23	13	29	—
Olagligt använda utrymmen.....	16	10	1	4	9	2	4	12	3	1
Överbefolkning.....	13	4	6	2	2	8	2	11	1	1
Stank eller osund luft.....	13	9	—	1	8	1	1	9	1	3
Os eller inrökning.....	10	6	—	4	6	—	4	7	3	—
Kyla.....	7	5	—	2	4	1	2	5	2	—
Väggohyra.....	7	7	—	—	1	6	—	7	—	—
Osnygghet. Smittofara från bostad.....	7	4	2	—	4	2	—	6	—	1
Bristfälliga rörledning.....	7	7	—	—	7	—	—	7	—	—
Arsenikhaltiga tapeter, föremål etc.....	2	2	—	—	2	—	—	2	—	—
Olägenhet från omgivningen.....	2	1	—	—	1	—	—	1	—	1
{ Buller från maskin.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
{ Olägenhet genom reparation.....	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—
Diverse mindre klagomål.....	13	9	—	1	1	8	1	10	—	3
Obefogade klagomål.....	12	—	—	—	—	—	—	12	—	—
Summa	290	163	51	53	161	53	53	220	59	11

